

Cultuurhistorische waardestelling Proosdijpark Meerssen

22 oktober 2009

Heukelom Verbeek
landschapsarchitectuur

i.s.m.
Historie Present &
Oldenburgers Historische Tuinen

Foto titelpagina: Parkweide Proosdijpark, met op achtergrond de Gloriëtte

Heukelom Verbeek
landschapsarchitectuur
Koningin Julianastraat 21a
6271 CB Gulpen
tel. +31 (0)43 450 30 45
fax. +31 (0)43 450 46 70
info@heukelomverbeek.nl
www.heukelomverbeek.nl

Historie Present
Dr. Schweitzerstraat 4
6369 XL Simpelveld
tel. +31 (0)45 544 2585
info@historiepresent.nl
www.historiepresent.nl

Oldenburgers Historische Tuinen
Herengracht 315
1015 AK Amsterdam
Tel. +31 (0)20 6208302
j.oldenburger@historischetuinen.nl
www.historischetuinen.nl

Cultuurhistorische waardestelling Proosdijpark Meerssen

Datum: 22 oktober 2009
Projectnummer: ME-103.900
Opdrachtgever: gemeente Meerssen

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
2	Samenvatting	9
3	Onderzoeksopzet	13
3.1	Onderzoeksobject	13
3.2	Onderzoekstype	13
3.3	Onderzoeksvragen	13
3.4	Methode	13
4	Inventarisatie en analyse	15
4.1	Huidige situatie	15
4.2	Abiotische structuur	19
4.3	Biotische structuur – bomen	19
4.4	Beplanting in het Proosdijpark	21
4.5	Toelichting vijf mijlpalen in historische ontwikkeling	23
4.6	Geabstraheerde kaartbeelden	31
4.7	Conclusie boomstructuur	35
4.8	Parkanalyse	35
4.8.1	Compositie van het park	35
4.8.2	Knelpuntenanalyse	40
5	Cultuurhistorische waardestelling	43
6	Conclusies en aanbevelingen	45
7	Verklarende woordenlijst	49
	Literatuur en bronnen	53
Bijlage I:	Algemene historische ontwikkeling	55
Bijlage II:	Tijdsbalk, gekoppeld aan heersende stijlperiodes	61
Bijlage III:	Overzicht bomen	65

1 Inleiding

Aanleiding en doelstelling

Heukelom Verbeek landschapsarchitectuur is door de gemeente Meerssen gevraagd een cultuurhistorische waardebeoordeling op te stellen van het Proosdijpark in Meerssen. Heukelom Verbeek landschapsarchitectuur heeft voor deze opdracht samengewerkt met Oldenburgers Historische Tuinen uit Rhenen/Amsterdam en Historie Present uit Simpelveld. Heukelom Verbeek landschapsarchitectuur zal in dit samenwerkingsverband optreden als penvoerder.

Werkwijze

Om te komen tot een gedegen onderzoek is gekozen voor de volgende onderzoeksopzet:

Hoofdstuk 2 – Samenvatting. In dit hoofdstuk wordt een samenvatting gegeven van het onderhavige onderzoek.

Hoofdstuk 3 – Onderzoeksopzet: In dit hoofdstuk wordt inzicht gegeven in de onderzoeksopzet, het onderzochte object, het onderzoekstype, de onderzoeksvragen en de methodiek.

Hoofdstuk 4 – Inventarisatie en analyse plangebied: Als eerste is een inventarisatie en analyse van het Proosdijpark en de directe omgeving uitgevoerd, waarin een beschrijving van de huidige situatie wordt gegeven. Daarbij wordt inzicht gegeven in de abiotische en biotische kenmerken van het park en de omgeving daarvan. Voorts is gekeken naar de antropogene structuur van het plangebied. Daarbij wordt de historische ontwikkeling van het plangebied toegelicht en is beschreven hoe de genius loci van het plangebied zich in de loop der tijd heeft gevormd.

Hoofdstuk 5 – Cultuurhistorische waardestelling: In dit hoofdstuk wordt de cultuurhistorische waardestelling uitgevoerd. De cultuurhistorische waardestelling in deze context richt zich op het benoemen van de cultuurhistorische waarden van het Proosdijpark en directe omgeving.

Hoofdstuk 6 – Conclusie en aanbevelingen: Tot slot volgen in dit hoofdstuk de conclusies; antwoorden op de onderzoeksvragen en aanbevelingen.

Hoofdstuk 7 – Verklarende woordenlijst. Enkele specifieke termen uit het onderhavige onderzoek worden in deze woordenlijst toegelicht.

Dit onderzoek is een coproductie van Historie Present, Oldenburgers Historische Tuinen en Heukelom Verbeek landschapsarchitectuur. Het archiefonderzoek is uitgevoerd door [REDACTED] van Historie Present. [REDACTED] van Oldenburgers Historische Tuinen hebben bijgedragen aan het opstellen van de cultuurhistorische waardestelling. Heukelom Verbeek heeft het onderzoek uitgevoerd en gecoördineerd.

[REDACTED]
landschapsarchitect bnt

Heukelom Verbeek
landschapsarchitectuur

Gulpen, 22 oktober 2009

2 Samenvatting

Inleiding

In 2009 is door Heukelom Verbeek landschapsarchitectuur op verzoek van de gemeente Meerssen een cultuurhistorische waardestelling verricht van het Proosdijpark in Meerssen. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van de stedenbouwkundige herontwikkeling van de Markt en omgeving in relatie tot het centrumplan Meerssen. De waardestelling is verricht volgens de zogenaamde Cascade-methode. In deze methode worden verschillende treden afgelopen, die daarna met elkaar in verband worden gebracht. Hierbij worden details gegeven van het onderzoeksobject, maar wordt het park tegelijkertijd in historisch perspectief gezet. In de Cascademethode wordt aandacht geschonken aan vergelijkend onderzoek, regionale landschapshistorie, tuinarchitectuurhistorie en biohistorie (beplanting). In het onderzoek zijn de karakteristieke kwalitatieve kenmerken van plaats en tijd opgenomen, de karakteristieke kenmerken (vormprincipes) van het werk van de (landschaps)architect en de karakteristieke kenmerken van het toegepaste assortiment beplanting. De uitkomsten van deze karakteristieken hebben de waardestelling van het park opgeleverd. Hierbij is het belangrijk om te vermelden dat als onderdeel van een cultuurhistorische waardestelling geen cijfermatige waardering wordt toegekent.

Ligging

Het Proosdijpark is gelegen in het centrum van Meerssen, met als begrenzing aan de noordzijde het bestuurscentrum en de Beckstraat. Aan de oostzijde van het park ligt de Markt, het voormalige klooster en de Sint Bartholomeuskerk ("de Basiliek"). De zuidelijke grens wordt gevormd door het spoor van de spoorlijn Maastricht-Heerlen. De westzijde wordt gevormd door de Stationsstraat en de Watervalderbeek.

Onderzoek - Historie

- Het uitgevoerde onderzoek heeft bestaan uit literatuur- en archiefonderzoek en uit veldwerk. Op basis van dit onderzoek is te concluderen dat er vijf mijlpalen in de historische ontwikkeling van het Proosdijpark te onderscheiden zijn, namelijk:
- Mijlpaal I: Tijdsbeeld 1642. In het dal van de Watervalderbeek wordt in opdracht van de Proost Petrus Hanonin, een Augustijner

monnik uit Eaucourt, een park aangelegd in classicistische stijl;

- Mijlpaal II: Periode 1792 - 1820. In opdracht van Charles C. Roemers wordt een nieuwe villa (het Proostdijkasteel) ingericht in bestaande bouwwerken. De landerijen liet hij tot buitengoed inrichten door de Franse ingenieur Cavenne. Er is in deze tijd sprake van een formeel park;
- Mijlpaal III: Periode 1881 - 1900. In 1881-1885 is sprake van landschappelijke aanpassingen aan het Proosdijpark, in opdracht van Amédée Lambert Stevens. In diverse stukken wordt Prof. L. Freiherr von Fisenne genoemd als (landschaps)architect. Nader onderzoek in het kader van het onderhavige plan heeft echter geen duidelijkheid verschaft in het 'oeuvre' van deze (landschaps) architect. Er bestaat bij de onderzoekers dan ook twijfel of de heer von Fisenne daadwerkelijk de landschapsarchitect is van het Proosdijpark. In 1885 is het Proosdijpark zuidwaarts uitgebreid. Ook zijn in deze periode de bouwwerken 'Gloriette' en de folly-brug opgericht;
- Mijlpaal IV: Periode 1936-1942. In 1934 overlijdt de laatste bewoonster van de Proosdij, mevrouw Stevens-Daems. De Proosdij en het park worden nagelaten aan het zusterklooster. In de periode 1935-1936 wordt de Proosdij afgebroken. In de periode 1936-1938 vindt de bouw van het klooster van de Kleine Zuster van de Heilige Joseph plaats, waarin tevens het bisschoppelijke secretariaat voor het vrouwelijk en mannelijk jeugdwerk in het diocesis Roermond werd gevestigd;
- Mijlpaal V: Periode 2002-2006. In 2002 is het Proosdijpark, na jarenlang achterstallig onderhoud, gerenoveerd op basis van een door Buro W. van Heukelom landschapsarchitecten opgesteld plan. Tijdens deze renovatie is het gehele park onder handen genomen, waarbij de padenstructuur hersteld is, niet passende beplanting gerooid is en het glooiende karakter teruggebracht is. Ook de vijver is gerenoveerd, waarbij de vijverbodem hersteld is en de rand voorzien is van een markante rand van mergel. Opvallende ingrepen zijn ook het draaien van de zuidelijke parkentree (aan de Stationsstraat), het verleggen van de Kerksteeg en het aanbrengen van een keermuur bij de noordelijke entree. Daarbij is als onderdeel van het Masterplan Centrum Meerssen, dat is opgesteld door de architectenformatie Kasper-Klever-Coenen, een pergola toegevoegd tussen de parkeergarage/bestuurscentrum en het Proosdijpark.

Onderzoek – Compositie van het park

In de muziek, beeldende kunsten en architectuur worden composities toegepast. Het begrip heeft de betekenis gekregen van een creatief proces waarin de kunstenaar vanuit het niets een kunstwerk creëert en zijn materialen ordent en arrangeert, volgens immanente regels (Colquhoun 1989). Een compositie van een ruimtelijk ontwerp is onderhevig aan regels, die veranderen in elke cultuurperiode. Een architectonische compositie kan ontleed worden als een conceptueel schema of diagram dat betrekking heeft op de fysieke elementen die in actieve zin tot het ruimtelijk effect van het ontwerp bijdragen. In een compositie kunnen ook een aantal vormprincipes ontleed worden, die regulerend optreden voor de samenhang van elementen zoals volumes, ritme, axialiteit, zonering, kleur, textuur. (Steenbergen 2002)

In de compositieanalyse zijn kaarten opgenomen, die de opbouw van de compositie van het Proosdijpark weergeven. De analyse bestaat uit het ontleden van het park tot compositie-elementen, hun ruimtelijke samenhang, relaties tussen de compositie-elementen en een verklaring van bepaalde objecten in het park in relatie tot het verleden. Uit deze compositieanalyse blijkt dat het Proosdijpark (en directe omgeving) bestaat uit een aantal solitaire compositie-elementen, waaronder onder andere de Sint Bartholomeuskerk, het (voormalige) klooster, de voormalige (verplaatste) kapel / thans bloemenzaak, de Gloriëtte, de Brug/folly en het eiland met de 'bron'. Deze solitaire compositie-elementen zijn ontworpen als onderdeel van een totaal en derhalve niet los te zien van hun context. De context bestaat uit onder andere de parkweides, glooiingen, de vijver en de bomenstructuur. Tussen de solitaire compositie-elementen en hun context bestaat een duidelijke relatie. Sommige compositie-elementen vormen samen met hun directe omgeving een ensemble. Als belangrijkste ensemble is de Gloriëtte op het hoogste punt (belvédère) van het park te noemen. Tussen de Gloriëtte en het verdwenen Proosdijkasteel is (was) een belangrijke relatie in de vorm van een zichtlijn aanwezig.

Beplanting en monumentale bomen vormen een wezenlijk onderdeel van de compositie. Niet alle bomen in het park zijn monumentaal; ze vormen echter wel belangrijke structurerende elementen in het parkontwerp. De bosschages en solitaire bomen creëren doorzichten, openheid en 'gesloten' parkdelen. De meest opvallende monumentale, solitaire bomen in het Proosdijpark zijn de Rode Beuken, Platanen en

de Tulpenboom. Dit zijn bomen die waarschijnlijk zijn aangeplant in de periode 1880-1900. Ook de groep Grove Dennen bij de Gloriëtte zijn kenmerkend voor de parkaanleg ten tijde van Amédée Stevens.

Conclusie

De huidige verschijningsvorm van het Proosdijpark is hoofdzakelijk ontstaan in de periode 1880-1900. Uiteraard is het park veel ouder, maar van de periodes van vóór 1880 is nog maar weinig in de huidige parkopzet te herkennen. Hoewel de periode van de Late Landschapstijl in Nederland (ca. 1815 – 1870) niet helemaal overeenkomt met de omvorming van het Proosdijpark in de periode 1880-1900 tot landschapspark is het toch te beschrijven als een park in Late Landschapstijl. Het is een fraai voorbeeld van een park in deze stijl in de regio. Het uitgangspunt van dit onderzoek en de randvoorwaarden die aangereikt worden voor een eventuele uitbreiding van het park en/of stedenbouwkundige ingrepen moeten bezien worden in harmonie met het park.

Het Proosdijpark is in vroegere tijden de tuin van het Proosdijkasteel geweest; de tuin was volledig gericht op het kasteel en de bijbehorende kerk, thans de Sint Bartholomeuskerk. Te concluderen is dat het Proosdijpark in de huidige situatie echter niet ervaren wordt als één park, maar als twee afzonderlijke parken, die gescheiden worden door de vijver. Deze situatie is ontstaan rond 1938, toen het Klooster van de Kleine Zuster van de Heilige Joseph gerealiseerd werd in het park. Als gevolg hiervan is ook de situatie ontstaan, dat een deel van het park openbaar is en dat een ander deel afgesloten is voor publiek. Er is ons inziens, hoewel het Klooster een vervanging is van het Proosdijkasteel, sprake van een minder geslaagde relatie tussen park en gebouw. Een voorbeeld hiervan is het ontbreken van kenmerkende architectonische elementen in het gebouw, zoals een trap, border of loggia (zie verklarende woordenlijst) die de relatie met het park versterken. Daarbij is het voormalige klooster gericht op de Markt in plaats van op het park.

Doelstelling

De hoofddoelstelling wordt gevormd door de wens de twee deelparken (het 'openbare' deel en het 'klooster' deel) weer samen te smeden tot één park, zodat het oorspronkelijke Proosdijpark qua grootte, beleving

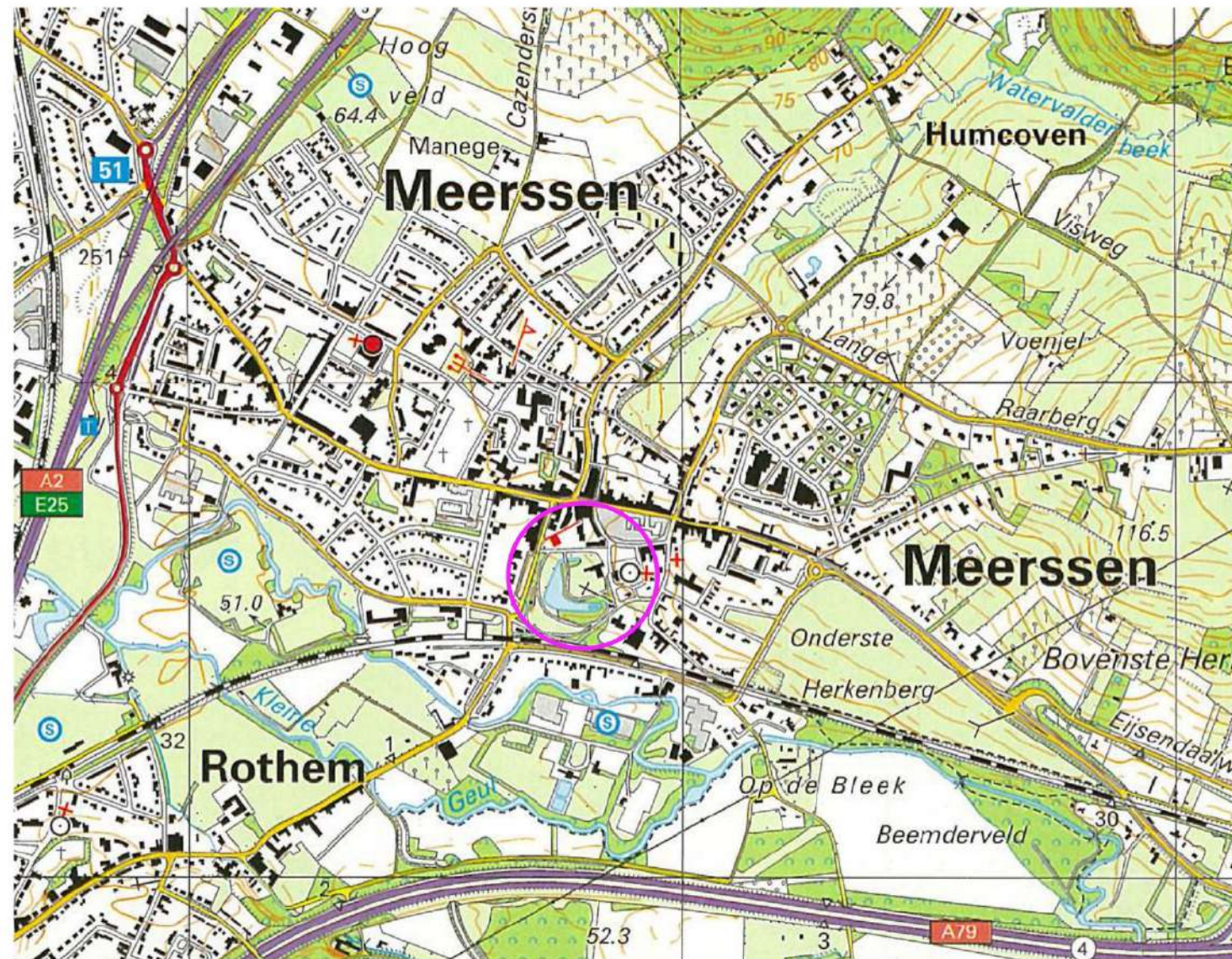
en als ensemble weer in ere hersteld wordt.

Een andere doelstelling is dat het park met de bestaande kwaliteiten en toekomstige stedenbouwkundige ingrepen een buitengewoon harmonieus geheel dient te vormen. Stedenbouwkundige ingrepen en ingrepen aan het park dienen uitgevoerd in harmonie met het park en met ontwerpprincipes van de Late Landschapsstijl. Dit betekent niet dat op een nostalgische wijze terug gegrepen dient te worden op de stijl van onze voorouders. Het betekent wel dat respect dient te worden getoond voor de aanwezige cultuur van onze voorgangers. Op een eigentijdse wijze en met de middelen en inzichten van nu, dient te worden aange-sloten bij en voortgebouwd op het reeds aanwezige park. De volgende aanbevelingen zouden kunnen leiden tot het weer samenvoegen van de twee parkdelen tot één harmonieus park:

- Bij het ontwerpen en realiseren van een nieuw gebouw, het renoveren van het bestaande gebouw, of het realiseren van een nieuw gebouw bij het bestaande klooster zou in het ontwerp verwezen kunnen worden naar de situatie van vóór 1938: het Proosdijpark was de tuin van het kasteel. Hierbij dient een wisselwerking te zijn tussen het gebouw en het park;
- Er was een zichtlijn aanwezig tussen de Gloriëtte in het Proosdijpark en het Proosdijkasteel. Dit zou in de stedenbouwkundige opzet of details van het gebouw meegenomen kunnen worden;
- De zichtrelatie en verbinding die altijd geweest is tussen de kerk (thans Sint Bartholomeuskerk) en Proosdijpark weer herstellen;
- Rondom het nieuwe gebouw of het gerenoveerde klooster dient het park hersteld te worden in harmonie met het 'openbare' parkdeel. Dit kan bereikt worden door het herstel van de padenstructuur en het aansluiten van de padenstructuur op het in 2003 gerenoveerde parkdeel. Glooiingen in de parkweide kunnen versterkt worden en boomgroepen en solitaire bomen dienen op uitgekiende plekken gesitueerd te worden;
- Het in oude luister herstellen van de vijver. Op de plek tussen de bestaande vijver en de terug te brengen vijver is een brug voorzien. Dit mag een in kleur en/of vormgeving opvallende brug zijn, waardoor dit element ook de functie als folly krijgt. De brug krijgt daarbij de belangrijke functie als verbindende element tussen de twee parkdelen;
- Bomen dienen daar geplant te worden, waar deze in de gedachte van de late landschapsstijl thuishoren. Dus boomgroepen en solitaire

bomen op plekken die zichtassen begeleiden. Er dient hierbij voldoende afwisseling te zijn tussen open en gesloten parkdelen. Bomen die na de renovatie van 2003 (dus niet als onderdeel van deze renovatie) op ongelukkige plekken terecht zijn gekomen, dienen verwijderd of verplant te worden.

De bovenstaande aanbevelingen vormen maar een deel van de eindconclusie en aanbevelingen, zoals genoemd in het onderhavige rapport. Om een goed beeld te krijgen van de historische situatie en de bijzonderheid van het Proosdijpark adviseren we om het rapport in zijn totaliteit door te nemen.

Figuur 1: Onderzoeklocatie

3 Onderzoeksopzet

3.1 Onderzoeksobject

Proosdijpark (kadastraal nummer 507214 en 507215, monumentennummer 507213) te Meerssen. Zie figuur 1, pagina 8 en figuur 2 op pagina 10.

3.2 Onderzoekstype

Het Proosdijpark is onderzocht aan de hand van een cultuurhistorische en ruimtelijke analyse.

3.3 Onderzoeksvragen

In het onderzoek staat de beantwoording van de volgende vragen centraal:

- Hoe heeft het Proosdijpark en de directe omgeving zich globaal in de loop van de tijd ontwikkeld?
- Welke globale wijzigingen en aanpassingen hebben in de loop van de tijd plaatsgevonden?
- Wat zijn de effecten van deze wijzigingen en aanpassingen geweest voor de gaafheid, herkenbaarheid en de cultuurhistorische waarde van het terrein en de objecten?
- Wat zijn de meest opvallende en nu nog herkenbare stijlperiodes van het park?

3.4 Methode

Dit onderzoek omvat de volgende werkzaamheden:

Bureauonderzoek

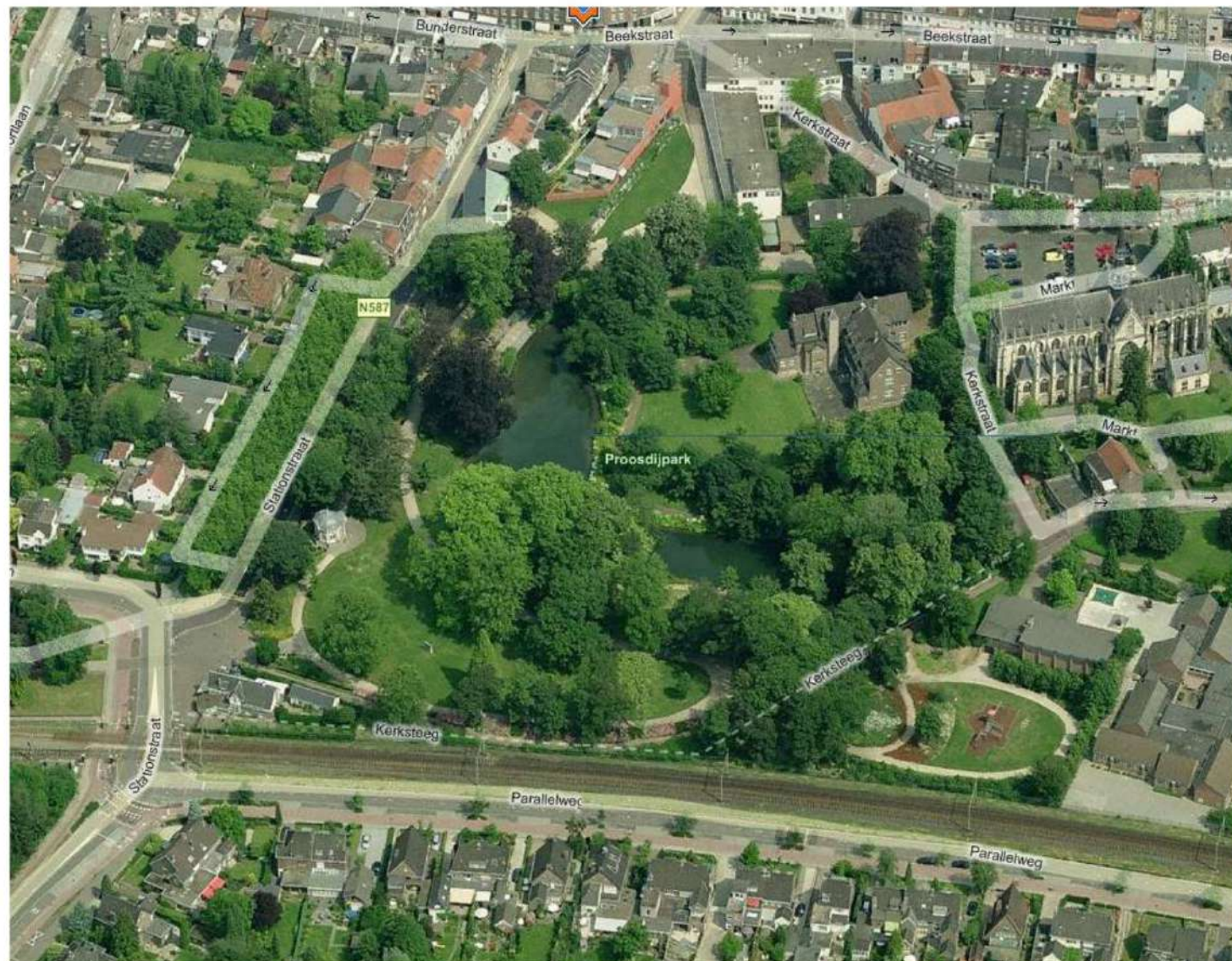
- Literatuur- en archiefonderzoek, waaronder het bestuderen van historische foto's en het archief;
- Beknopt kadastraal onderzoek naar de ontwikkeling van het terrein;

Veldwerk

- Opname en fotodocumentatie ter plaatse.

De resultaten van het bureauonderzoek en het veldwerk zijn

vervolgens geanalyseerd volgens de zogenaamde Cascade-methode als waardestelling voor historisch groen.

Figuur 2: Luchtfoto Proosdijpark en omgeving (Bron: Live Search Maps)

4 Inventarisatie en analyse

Onze leefomgeving (de bebouwde omgeving en het buitengebied) zoals we die nu ervaren, is een resultante van de abiotische (de niet levende natuur), de biotische (flora en fauna) en de antropogene (menselijk handelen) structuur. In deze lagenbenadering van het landschap/leefomgeving worden deze structuren gezien als lagen die over het (dorps)landschap liggen en dit (dorps)landschap bepalen. Deze structuren, hun functies en verschijningsvormen liggen ten grondslag aan de uiteindelijke ruimtelijke kwaliteiten van een gebied, de *genius loci*. Belangrijke inspiratiebronnen in de planvorming zijn deze *genius loci*, de cultuurhistorie van de plek en de karakteristieken van het landschap. Om deze *genius loci* goed te kunnen kenschetsen, wordt in dit hoofdstuk de abiotische, de biotische en de antropogene structuur van het plangebied geïnventariseerd en geanalyseerd. Voorafgaand daaraan is door middel van een veldverkenning de eerste indruk en de huidige situatie van het Proosdijpark en directe omgeving vastgelegd. Hierbij wordt ook de relatie van het park met de omgeving nader bekeken.

4.1 Huidige situatie

Door middel van veldverkenningen zijn de in het park aanwezige structuren en elementen op kaart weergegeven. In januari, februari en maart 2009 zijn verschillende inventarisaties verricht. Op basis van deze bezoeken is het plangebied, ten behoeve van deze toelichting, verdeeld in de deelgebieden het huidige Proosdijpark, de vijver en de Kloostertuin. De indeling in deze twee deelgebieden is gebaseerd op de huidige functie en het gegeven of het deelgebied openbaar of niet openbaar is.

In onderstaande tekst wordt voor drie deelgebieden een beschrijving gegeven van de huidige situatie van het park. De tekst correspondeert met de kaart van het park op bladzijde 12.

I Huidige park (rijksmonument)

Dit deelgebied wordt gekenmerkt door het openbare karakter. Als onderdeel van het centrum van Meerssen is dit parkdeel dan ook goed onderhouden, wat zijn weerslag vindt in de verschijningsvorm. Het

park bestaat uit de volgende onderdelen:

Pergola

De stalen pergola vormt een verbinding tussen de parkeergarage / gemeentehuis en het park. De pergola bestaat uit een frame van stalen buizen, dat (deels) begroeit is met Blauwe regen (figuur 4).

Pergola en trap

Dit deel van de pergola deel staat in één lijn met de hierboven beschreven pergola. Ten oosten van deze constructie is een trappartij gesitueerd, die aansluit op de vijver.

Toegang - noord

Toegang - noord vormt een van de twee monumentale toegangspoorten vanaf de Stationsstraat. De toegang wordt gemarkeerd door twee kolommen en een gietijzeren hekwerk. Tussen deze toegang en de Stationsstraat stroomt de Watervalderbeek, die middels een betonnen brug overgestoken kan worden. Na het passeren van de monumentale toegangspoort kan het park via twee hellingbanen bezocht worden (zie figuur 3).

Keermuur

De keermuur bij toegang - noord vangt het hoogteverschil op tussen het niveau van de Stationsstraat en het park.

Toegang - zuid

Toegang - zuid ligt ten noorden van de voormalige Proosdijkapel aan de Stationsstraat. Ook deze toegang bestaat uit twee monumentale kolommen en een gietijzeren hekwerk. Deze entree is een paar graden gedraaid (richting Stationsgebouw) ten opzichte van de muur, parallel aan de Stationsstraat. De entree wordt gemarkeerd door de initialen AS die staan voor Amadée Stevens.

Parkmuur

Deze monumentale parkmuur met gietijzeren hekwerk vormt aan de westzijde de overgang tussen park en Stationsstraat.

Gloriëtte

De Gloriëtte is het meest markante gebouw, gesitueerd op het hoogste

Figuur 3: Toegang noord

Figuur 4: Pergola

Figuur 5: Vijver en eiland

Figuur 6: Park met elementen

punt van het park. Dit gebouwtje is zowel van buiten het park als in het park duidelijk aanwezig. De heuvel, waarop de Gloriëtte staat gaat over in de glooiing van de parkweide van het Proosdijpark.

Parkweide

De parkweide wordt gevormd door de open ruimte tussen de Gloriëtte, de voormalige Proosdijkapel, de brug en het pad, parallel aan de vijver. (zie titelpagina).

Voormalige Proosdijkapel / thans bloemenwinkel

Nabij de meest zuidwestelijke punt van het park ligt de voormalige Proosdijkapel (die elders in de Proosdij is afgebroken en op deze plek is herbouwd) / thans bloemenwinkel en woonhuis. Het is een opvallend vakwerkgebouw, voorzien van torentje (zie figuur 11).

Brug

Over de Kerksteeg, in de zuidoostzijde van het park is een rustieke brug (folly) gesitueerd. Deze brug verbindt thans de twee openbare parkdelen.

Vredeskapel

Buiten de parkmuren ligt de achthoekige, uit mergel gebouwde Vredeskapel (figuur 9). De kapel wordt geflankeerd door vier beelden van kunstenaar Charles Eyck.

II Kloosterpark (geen rijksmonument)

Het deelgebied Kloosterpark wordt gekenmerkt door het van de openbare ruimte afgesloten karakter. Als gevolg van niet uitgevoerd periodiek onderhoud en recent uitgevoerde onderzoeken maakt dit parkdeel een onderkomen indruk. Dit parkdeel bestaat uit de volgende elementen:

(Voormalig) Klooster

Het voormalige klooster is gesitueerd in het van de openbaarheid afgesloten parkdeel. Het markante gebouw is duidelijk zichtbaar vanuit het openbare park. De hoofdingang, die te bereiken is via een brug, ligt aan de Markt. Het gebouw is omgeven door verharding.

Parkweide

Ook het kloosterpark kent een parkweide, die echter als gevolg van achterstallig onderhoud onderkomen is. Rondom en door de parkweide slingeren enkele paden (figuur 13).

Voormalige vijver

Ten noordwesten van het voormalige klooster is een verlaging in het park zichtbaar. Dit is de locatie van de voormalige vijver.

Duiker / verbinding

Tussen het hierboven beschreven gebied van de voormalige vijver en de parkvijver ligt een duiker. Deze is vermoedelijk blijven liggen, na het dempen van de vijver in het kloosterpark (figuren 7 en 8).

Parkmuur

Tussen de Markt / Sint Bartholomeuskerk / Vredeskapel en het kloosterpark staat een parkmuur met gietijzeren hekwerk. In deze muur zijn enkele toegangen naar het park opgenomen.

Nieuw parkdeel

Het parkdeel, dat voorheen bekend was als 't Beukeböschke, is bij de renovatie van 2003-2004 toegevoegd aan het park. Dit parkdeel behoorde oorspronkelijk, ten tijde van Stevens, bij het Proosdijpark. De oorspronkelijke functie is onbekend. De huidige situatie is niet gebaseerd op de historische situatie, maar is een voortzetting van het historische Proosdijpark.

III Vijver

De vijver (inclusief de oevers) vormt thans de verbinding tussen de parkdelen I en II. De oevers van het openbare parkdeel zijn (redelijk) goed onderhouden en daardoor grotendeels vrij van beplanting. Op de oevers van parkdeel II is veel opschot van beplanting aanwezig.

Eiland en bron

Een voor het park belangrijk onderdeel van de vijver wordt gevormd door het eiland en de kunstmatige bron / gedenksteen (figuur 5). Het eiland is gesitueerd in het zuidoostelijke vijverdeel en vormt samen met de beplanting een visuele beëindiging van de zichtlijn vanuit de Gloriëtte.

Figuur 7: Duiker / verbinding vanuit huidig Proosdijpark

Figuur 8: Duiker / verbinding vanuit Kloosterpark

Figuur 9: Vredeskapel

Figuur 10: Zicht op vijver en Sint Bartholomeuskerk

Figuur 11: Foto richting zuidelijke toegang en voormalige (verplaatste)Proosdijkapel

Figuur 12: Zicht op Gloriëtte vanuit het klooster-parkdeel

Figuur 13: Gazon in het klooster-parkdeel

4.2 Abiotische structuur

Tot de abiotische structuur behoren de aspecten geomorfologie en watersysteem. Door middel van het bestuderen van literatuur en kaartmateriaal zijn gegevens over de abiotische structuur verzameld, beschreven en op kaart weergegeven.

Geomorfologie en waterhuishouding

De geomorfologie is de wetenschap die de vorming van het aardoppervlak en daarmee samenhangende processen verklaart. Op de kaart van de omgeving van het Proosdijpark zijn drie legenda-eenheden van belang, namelijk 3S4 – Beekdalbodem (relatief laaggelegen), 11/10 A4 – Lösswand en 3T3 – Beekdalbodem (relatief hooggelegen).

Op de kaart in figuur 14 is duidelijk te zien dat het Proosdijpark ligt aan de rand van het beekdal van de Watervalderbeek (3S4). De Watervalderbeek ontspringt nabij het gehucht Waterval bij Ulestraten. De beek stroomt vervolgens door het zachtglooiende landschap richting het centrum van Meerssen. Vlak voor de bebouwde kom wordt de beek overkluist. Sinds november 2003 stroomt de beek ter hoogte van het Proosdijpark weer bovengronds (figuur 15). De Watervalderbeek voorziet van oudsher de vijver(s) van het Proosdijpark van water. Aan de zuidkant van het park verdwijnt de beek vervolgens weer onder de grond om uiteindelijk, bij de kruising Molenveldweg – Tussen de Bruggen, uit te monden in de Geul. De Geul en directe omgeving behoort in de geomorfologie tot de legenda-eenheid 3T3, relatief hooggelegen beekdalbodem.

Het park en de directe omgeving behoren tot de legenda-eenheid 11/10 A4 – Lösswand. Er is sprake van een macro-reliëf, dat afloopt vanaf de noord-oost hoek van het park richting de zuid-west hoek.

Reliëf

Het (micro)reliëf van het Proosdijpark is niet natuurlijk en is geheel gecreëerd door de mens. Het is een geënceneerd geheel, gebaseerd op het cultuurlandschap.

4.3 Biotische structuur – bomen

In oktober 1993 is door Van Jaarsveld / Van Scherpenzeel boomtotaalzorg een bomeninventarisatie uitgevoerd van het Proosdijpark en nabije omgeving. Hierin is een onderzoek uitgevoerd van de conditie en de standplaats van monumentale bomen (m.b.t. maatregelen en beheerkosten). Binnen het Proosdijpark ging het om de volgende monumentale bomen: *Acer pseudoplatanus*, *Acer saccharinum*, *Aesculus hippocastanum*, *Fagus sylvatica* 'Purpurea', *Fraxinus excelsior*, *Liliodendron tulipifera* en *Platanus acerifolia*.

Voor de resultaten van dit onderzoek en de bijbehorende adviezen m.b.t. maatregelen en beheerkosten verwijzen wij naar deze rapportage (zie literatuurlijst).

In verband met de reconstructie van het Proosdijpark is door buro W. van Heukelom tuin- en landschapsarchitecten b.v. in het voorjaar van 1997 een eerste veldwerk verricht van de bomen in het Proosdijpark. Als basis voor deze inventarisatie heeft toen mede gediend het onderzoek van 'conditie en standplaats van monumentale bomen' door Boomtotaalzorg Van Jaarsveld / Van Scherpenzeel. Niet alle bomen werden toen geïnventariseerd en beschreven, doch uitsluitend de monumentale bomen. In juli 2002 is deze inventarisatie aangevuld, waarbij als uitgangspunt heeft gediend de maatregelen m.b.t. de bomen die genomen moesten worden in het kader van het reconstructieplan van het Proosdijpark.

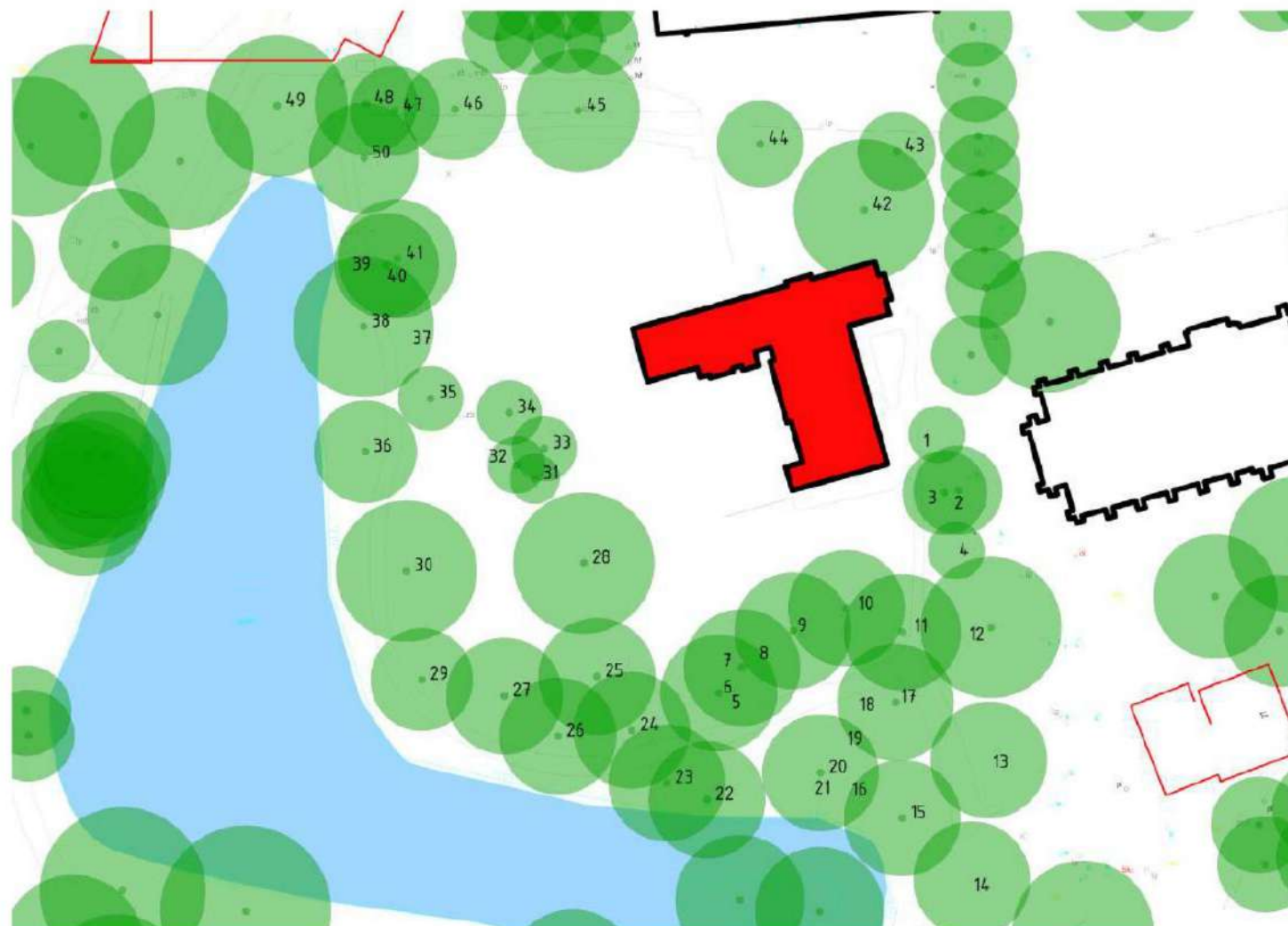
Voor de resultaten van dit onderzoek en de bijbehorende adviezen m.b.t. maatregelen (reeds uitgevoerd tijdens de renovatie van 2003) verwijzen wij naar de onderhavige bomeninventarisatie (zie literatuurlijst).

Figuur 14: geomorfologie Proosdijpark en omgeving

Figuur 15: Watervalderbeek in de Stationsstraat ter hoogte van het Proosdijpark

Figuur 16: bomeninventarisatie klooster-parkdeel (tekening op basis van terrein- en hoogtemeting IGL en bomeninventarisatie Janssen Groenadvies plus)

4.4 Beplanting in het Proosdijpark

In bijlage III is een overzicht gegeven van de (monumentale) boombeplanting van het Proosdijpark. Heesters, vaste planten en kruiden uit eerdere periodes zijn niet meer aanwezig. De nu in het park aanwezige heesters zijn geplant tijdens de renovatie van 2003 – 2004.

In verband met de voorgenomen ontwikkeling op de locatie Markt 25 is in februari 2008 een bomeninventarisatie uitgevoerd door Janssen Groenadvies Plus. Op de linkerpagina is een kaart weergegeven, die corresponderen met het voornoemde onderzoek. Op basis hiervan is een selectie gemaakt van hoogwaardige en duurzame toekomstbomen die qua conditie/vitaliteit, standplaats en kroonstructuur nog een levensduur van minstens 25 jaar te verwachten hebben en kunnen uitgroeien tot volwaardige solitaire bomen met hun soorteigen habitus.

Het betreft de volgende bomen:

1	<i>Fagus sylvatica</i>
12	<i>Aesculus hippocatanum</i>
13	<i>Acer pseudoplatanus</i>
14	<i>Fraxinus excelsior</i>
15	<i>Tilia vulgaris</i>
16	<i>Platanus acerifolia</i>
24	<i>Fagus sylvatica</i>
25	<i>Fagus sylvatica</i>
26	<i>Quercus robur</i>
27	<i>Fagus sylvatica</i>
29	<i>Acer platanoides</i>
31	<i>Liquidambar styraciflua</i>
32	<i>Liquidambar styraciflua</i>
33	<i>Liquidambar styraciflua</i>
35	<i>Quercus robur</i>
42	<i>Fagus sylvatica</i>
44	<i>Acer pseudoplatanus</i>
45	<i>Quercus robur</i>
46	<i>Tilia vulgaris</i>
50	<i>Acer platanoides</i>

Voor de uitgebreide resultaten van dit onderzoek en de bijbehorende adviezen m.b.t. maatregelen verwijzen wij naar het onderzoek van Janssen Groenadvies Plus (zie literatuurlijst).

4.5 Toelichting vijf mijlpalen in historische ontwikkeling

In Bijlage I is een uitgebreide, algemene historische ontwikkeling van het plangebied weergegeven. Op basis van deze gegevens is een tijdsbalk opgesteld, die is opgenomen in Bijlage II. Uit deze historische gegevens en de heersende stijlen per periode zijn vijf voor de ontwikkeling van het park van belang zijnde mijlpalen te onderscheiden, namelijk het tijdbeeld 1642, de periode 1792 – 1820, de periode 1881 – 1900, de periode 1936 – 1942 en het tijdbeeld 2002 – 2006. Uiteraard is er sprake van een geschiedenis, die terug te voeren is naar de Romeinse tijd; het uitgangspunt is echter de huidige verschijningsvorm van het Proosdijpark, waarvan de oorsprong te beschrijven is als Late Landschapstijl. De beschrijving per mijlpaal wordt in onderstaande tekst aangevuld met een beschrijving van de per periode algemeen heersende parkstijl.

Mijlpaal I: Tijdbeeld 1642

In 1642 heeft de Proost Petrus Hanonin, een Augustijner monnik uit Eaucourt, in het dal van de Watervalderbeek een park laten aanleggen in een classicistische stijl. Het kenmerk van deze stijl is dat het streng symmetrisch is. Het park had dan ook grote rechthoekige (kweek) vijvers. Van deze periode is geen kaartbeeld beschikbaar.

Om een beeld te krijgen van de destijds heersende parkstijl, is in onderstaande tekst een samenvatting opgenomen van de beschrijving van de de Hollands Classicistische tuin (1620 – 1680) en de Frans Classicistische tuin (1680–1750) overgenomen uit de Gids voor de Nederlandse Tuin- en Landschapsarchitectuur, Deel Zuid: Zeeland, Noord-Brabant en Limburg.

De Hollands Classicistische tuin (1620-1680). Hoewel de terreinsituatie ook hier, zoals elders, bepalend is en stijlmiddelen verschillend worden toegepast, aangevuld met persoonlijke smaak, is een aantal kenmerken van deze stijl wel degelijk te benoemen en wordt ook in de Engelstalige literatuur deze herkenbare tuinstijl als Dutch Classical garden vaak aangehaald. Lokale elementen als een vlak landschap, de kavelrichting, het slotenpatroon en een beperkt terrein dat meestal omgracht is, zijn hier bepalend. Wat echter als eerste opvalt is, dat

de relatie tussen het huis en de tuin een wezenlijke rol speelt in zowel de architectuur als de plattegrond. Deze bestaat uit een rechthoek, die door een as van symmetrie in twee gelijke delen is verdeeld en deze as, meestal de lengte-as, is vaak loodrecht op het midden van het huis geprojecteerd. De lengte-breedte verhouding van de zijden van de rechthoek is idealiter de klassieke harmonische verhouding 4:3 of 2:3. De rechthoekige tuin is omsloten door boomsingels en/of een grachtenstelsel. Ook het architectonisch gebruik van hoge hagen zorgt dikwijls voor beslotenheid; de tuinen hebben dan ook een naar binnen gericht karakter. Lanen en sloten verdelen het terrein in vierkante of rechthoekige compartimenten, waarin de sierperken het dichtst bij het huis liggen en versierd zijn met Franse loofwerken of Hollandse bloemperken. Ook de moesbedden en de fruitbomen liggen in de Hollandse tuinen vaak binnen de ordening van de tuinarchitectuur. De functie van de tuinen is behalve die van profijt en sier, het verlenen van status aan de eigenaar. Spiritueel zou men deze tuinen, met hun intieme, verstandelijke karakter eerder plaatsen bij het Maniërisme dan bij de prachtlievende barok, ware het niet dat bij de maniëristische tuinen huis en tuinen verschillende waarden hebben terwijl bij de Hollands classicistische tuin, evenals bij de Franse baroktuin, huis en tuin gezamenlijk één architectonisch concept vormen. Strukturelementen die de Hollands classicistische tuin bepalen zijn: een uit eerdere tijden stammende ommuring of een latere omheining door hoge hagen en singelbeplanting met grachten rondom; loofgangen en loofpriëlen; doolhoven; houten hekwerken met classicistische ornamentvoering; lage loofwerken met buxus met een eenvoudige lage sierbeplanting. De rol van bewegend water is bescheidener dan in de Italiaanse en Franse tuinen.

De Frans classicistische tuin (1680 – 1750): De tuin wordt evenals bij de Hollands classicistische stijl symmetrisch langs de middenas en tussen de zij-assen die evenwijdig aan de middenas lopen, in deeltuinen verdeeld. Kenmerkend voor de tuinen in deze tijd zijn afwisseling in beleving door de verscheidenheid in vorm van de structuurelementen; vormen en contravormen spelen met krullende belijning steeds op elkaar in, in contrasterende kleuren, geuren, licht en schaduw. De tuinen worden bekroond door een rijkdom aan tuinbeelden. Water vormt een levendig element. Alles is erop gericht om de nieuwsgierigheid van de bezoeker op te wekken en hem voldoening te schenken. De structuurelementen die de deeltuinen bepalen zijn lange lanen, soms met bomen beplant, loofwerken met afwisselende beplantingen, hoge hagen, kabinetten, wildbossen, koepels, colonnaden, doolhoven, boomgaarden met laaggeënte bomen, leimuren met sierlijk gesnoeid fruit en moestuinen. Het water spuit uit fontein en bedriegertjes omhoog, valt over watertoppen en kan een

Figuur 17: Uitsnede uit kaartbeeld 1803-1820 (Tranchot und v. Muffling)

Figuur 18: Uitsnede uit kaartbeeld 1811-1832.

Figuur 19: Prent van park en kasteel door Philippe van Gulpen (1830)

Figuur 20: Foto van mensen voor de Sint Bartholomeuskerk en het Proosdijkasteel. Vermoedelijk rond 1888.

Figuur 21: Ansichtkaart: Kerk met Proosdij

Figuur 22: Ontwerptekening / kadastrale tekening 1:2500 uitbreiding park, 1885. Bron: archief gemeente Meerssen

spiegelende functie hebben in de omgrachting rond het centrale deel van de tuin en in de zichtkanalen. Sierelementen in de tuin zijn tuinbeelden, zonnenuijzers, schelpengrotten, schelpengalerijen, loofprielen, loofpoorten, loofgangen en latwerken. Een extra beleving schenken menagerieën, aviaria en orangerieën.

Periode 1720-1750: In deze periode wordt de overdaad van versierende elementen nog groter. Deze periode valt samen met die van de régence (voorloper van de rococo tot ca. 1735) en de rococo (tot ca. 1770), die beide gezien kunnen worden als een uitloeiing van de barok. De stijl wordt verfijnder, aan de natuur ontleende vormen zoals ranken en bloemmotieven worden minder gestileerd weergegeven en er is een groeiende aandacht voor de natuur en voor het gevoelsleven. De centrale hoofdas van de baroktuin krijgt soms uitbreiding met meer assen, die straalsgewijs vanuit één punt - het hoofdgebouw of de waterkom - worden getrokken.

Mijlpaal II: Periode 1792 - 1820

In de archieven wordt vermeld dat Charles C. Roemers de Proosdij heeft gekocht in 1792. Daarna volgt twee keer een erfopvolging in de vrouwelijke lijn. Roemers liet de oude gebouwen van binnen uitbreken (met uitzondering van de oostgevel) en een nieuwe villa inrichten in het overgebleven bouwwerk. De landerijen liet hij tot buitengoed (Proosdijpark) inrichten door de Franse ingenieur Cavenne. Er ontstaat een formeel park, waarvan door middel van de kaart 1803-1820 (Tranchot und v. Müffling) en het kaartbeeld 1811-1832 een goed beeld verkregen kan worden (figuren 17 en 18).

Mijlpaal III: Periode 1881 - 1900

In 1881 wordt de Proosdij aangekocht door Amédée Stevens. Amédée Lambert Stevens is geboren in Maastricht op 18 oktober 1840 en was wapenfabrikant. Hij trouwde met Marie Jeanette Florentine Daems. Mevrouw Daems was de kleindochter van Charles Roemers. In de archieven is terug te vinden dat in het jaar 1881 sprake is van het bedekken van het dak van een nieuwe toren. Dit zou heel goed de toren aan de achterzijde van het proosdijgebouw kunnen zijn. De bouw hiervan zou dus direct na de aankoop door Stevens hebben plaatsgevonden.

In diezelfde periode 1881-1885 is sprake van landschappelijke aanpassingen aan het Proosdijpark. In diverse stukken wordt Prof.

L. Freiherr von Fisenne genoemd als landschapsarchitect. Nader onderzoek (bij o.a. Hochschule Aachen) in het kader van het onderhavige plan heeft geen duidelijkheid verschaft in het 'oeuvre' van deze (tuin)architect.

Op basis van bovenstaand voorstel door Prof. L. Freiherr von Fisenne wilde Amédée Stevens in 1885 zijn park zuidwaarts uitbreiden. Dit is af te leiden van het voorstel uit 1885 (figuur 22). Aanvankelijk liep een (openbaar) pad direct ten zuiden van de vijvers in het toenmalige park (zichtbaar op de kaarten op in figuur 17 en 18). De uitbreiding van het park met de zuidelijker gelegen boomgaard zou waarschijnlijk het verdwijnen van het kerkepad betekenen. Er was dus verzet van de bevolking, die twee argumenten tegen de uitbreiding van het park aandroegen. Enerzijds bestond er onvrede om verder te moeten lopen en anderzijds bestond de vrees om langs het spoor te moeten lopen. De uiteindelijke ruiling van gronden vond pas plaats in 1912. Waarschijnlijk is het bruggetje, dat gerealiseerd is in 1885, ontstonden als gevolg uit dit getouwtrek. De brug markeert in ieder geval de nieuw aangelegde paden en stelde de eigenaar in staat om van zijn ene naar het andere eigendom te gaan, zonder op het doorgaande pad te komen. Anderzijds weerhield het de Meerssenaren om op het afgegrensd parkdeel (links of rechts van het pad) te komen. Waarschijnlijk waren (delen) van het pad gemarkeerd door muren.

In de archieven van de gemeente Meerssen (MV. Nr. 2467) is het volgende te vinden over de uitbreiding van het park op verzoek van Amédée Stevens:

- *Burgemeester Dohmen en Secretaris Honée nuilen namens de gemeente Meerssen met Amédée Stevens, grondeigenaar ten kastele "Proosdij" ten uitvoering van een besluit van het gemeentebestuur van 1 december 1884 gewijzigd 9 februari 1885, goedkeuring GS 26-06-1885. 1e afd. Litt. 35 24/s.*
- *Overdracht aan Stevens: 'Het vroegere voetpad thans park, kad. Sectie II, no. 476 - 5 aren 10 ca. tegen vroegere boomgaard thans voetpad lopende van het perceel sectie II no. 476 in zuidelijke richting tot tegen den spoorweg Aken - Maastricht en van door langs en evenwijdig aan den spoorweg in westelijke richting tot aan den rijksweg Meerssen - Maastricht (kad. Sectie II, 480). D.d. 24 mei 1912. Beide hebben gelijke waarde van fl. 300,00.*

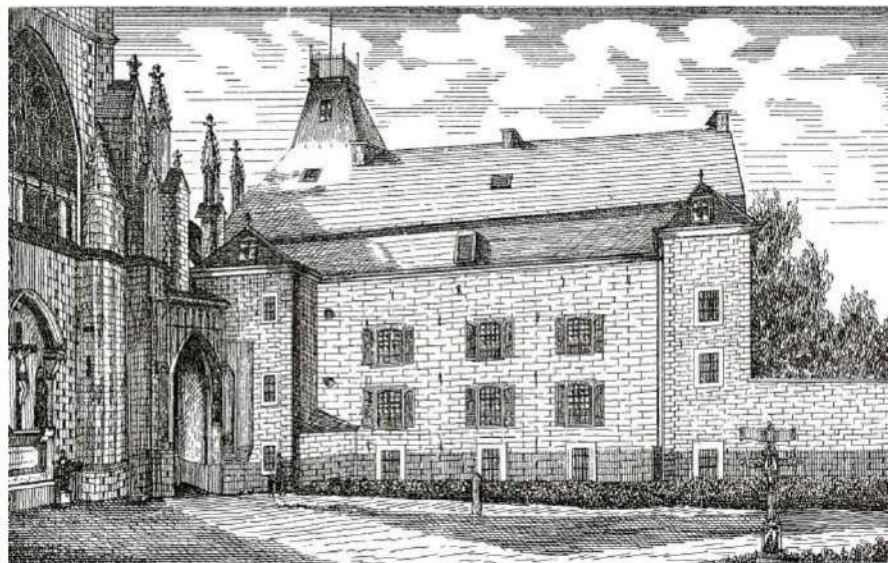
Figuur 23: Folly-brug in het Proosdijpark anno 2009

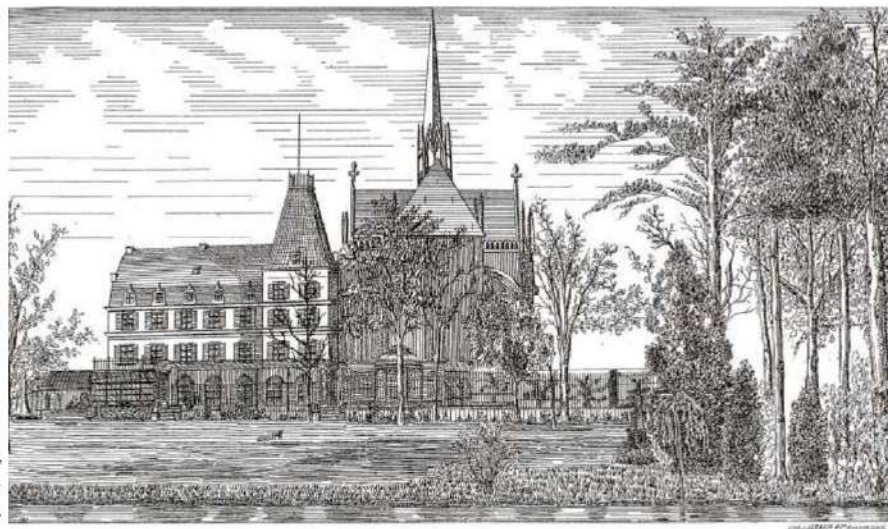
Figuur 24: Kerksteeg in 1915. Uit: 'Herinneringen aan Meerssen', Habets, J.

Figuur 25: Kerksteeg nabij voormalige Proosdijkapel (thans bloemenwinkel)

Figuur 26: Prent: Proostdij van Meerssen (Oostzijde),
door J. Germain. Uit: 'Historique et archéologique dans
le duché de Limburg, 1888.

Figuur 27: Prent: Proostdij van Meerssen (Westzijde),
door J. Germain. Uit: 'Historique et archéologique dans
le duché de Limburg, 1888.

- Besluit GS.
Aanvankelijke overdracht voor de som van fl. 1.000,00. Zulks i.v.m. de verlegging der zogn. Kerkesteeg en van het voetpaadje, lopende door het zoogenaamde Proosdijveldje zijnde die beide voetpaden bij een besluit door de raad verklaard niet meer ter openbare dienst bestemd te wezen. Ruiling is afgesproken. Bij GS is o.m. een figuratieve plaat ingediend. Mensen van Rothem maakten bezwaar.
In de archieven van de gemeente Meerssen (mv. nr. 2497) is vervolgens te vinden:
- 10 aug. 1884. Zitting gemeentebestuur inzake verzoek Stevens, verleggen voetpad of kerkesteeg thans lopende ten zuiden van zijn landgoed de Proosdij.
- Bezwaren van de inwoners van Meerssen en Rothem. *Bezuwaarschrift. Tegen verlegging vd weg loopende langs de muur der Proosdij bedoeld in publicatie gem. best. Meerssen 5 aug. 1884. Neringdoende ??? langs (oude pad) ijm Station. Kerkgang belemmerd. 't Dient geen algemeen belang alleen dat Stevens een hem toebehorende wei bij zijn tuin wil betrekken. Mensen van Rothem hadden al eerder geprotesteerd, dat was goedgekeurd, dus een nieuw plan. Omweg grotendeels weggenomen. Bang voor spoorongelukken. Ca. 65 ondertekenaars. Voornemen gemeente: Over de gehele lengte mag een muur gebouwd worden of heg geplaatst. 3 jr. door Stevens te onderhouden, gestifte kiezel, bedekt met kiezelgrind. Toegang naar de steeg over de beek moet Stevens een brug plaatsen. Zoals de brug die nu toegang geeft tot de boomgaarden van Stevens. Naar de kant van Meerssen een leuning van eikenhout. Bedekt. Bovenzijde zoals de bestaande brug. Onderzijde goed inlands eikenhout.*

Alhoewel de brug tussen de twee parkdelen wel degelijk een functie had, is deze toch uitgevoerd als folly. De brug is gebouwd als zijnde een onderdeel van een stadsmuur en is dan ook voorzien van schietgaten. Wellicht is de uitvoering van deze brug een sneer naar de bevolking van Meerssen, die bezwaar hadden gemaakt tegen de uitbreiding van het park van Stevens. Het zou een metafoor kunnen zijn van de dwaasheid die hij zag in de bezwaren en het treffen van een voorziening voor de kerkgangers, in de vorm van een pad naar de kerk.

In de woordenlijst in hoofdstuk 6 is een verklaring van het begrip folly opgenomen.

In de periode 1881-1885 is ook de theekoepel, genaamd Gloriëtte, gebouwd in Frans-eclectische stijl. De Gloriëtte is een paviljoen dat gesitueerd is op een kunstmatige heuvel, het hoogste punt (Belvédère) in het Proosdijpark (figuren 28 en 29).

Om een beeld te krijgen van de destijds heersende parkstijl, is in onderstaande tekst een samenvatting opgenomen van de beschrijving van de late Landschapsstijl in Nederland (1815 - ca. 1870), overgenomen uit de Gids voor de Nederlandse Tuin- en Landschapsarchitectuur, Deel Zuid: Noord-Brabant en Limburg.

Men gaat grote open weiden en vijvers aanleggen en creëert zichten over deze ruimten heen naar punten buiten het park zelf. Waar het mogelijk is zoekt men naar natuurlijke hoogteverschillen in het landschap om als aanknopingspunt te gebruiken. De meeste structurelementen van de Frans classicistische tuinkunst, zoals parterres, bassins, grachten en zichtkanalen worden in deze tijd vergraven, terwijl de zichten vaak gehandhaafd blijven. De oude laanbeplanting wordt grotendeels gekapt en vervangen door boompartijen die afwisselend langs de oude zichtas worden gegroepeerd. Vanaf ca. 1810 bestaan de ingrediënten voor een goed ontwerp in landschapsstijl uit open weiden, al of niet begraasd, met solitaire bomen of boomgroepen met wandelingen rondom en door een omringend park met boomcoulissen en ruime vijvers, meestal met een waterval. Ook achter het huis liggen vaak grote vijvers en open weiden die omringd zijn door boomcoulissen en wandelingen: het huis is in het geheel opgenomen. De lijnen zijn slingerend, maar niet meer sterk kronkelig of opgebouwd uit zuivere cirkels zoals bij de vroege landschapsstijl; zij zijn meer vloeiend lusvormig en leiden de wandelaar afwisselend door open en besloten begroeiing en bieden ook zicht op buiten het park gelegen elementen zoals een kerktoeren of weilanden. Er worden wel exotische heesters en bomen gebruikt, vooral coniferen. Laanbeplanting komt nauwelijks meer voor.

Beplanting in de late landschapsstijl

Het Proosdijpark krijgt zijn huidige vorm tussen 1880 en 1900. Alhoewel de periode van de late landschapsstijl in Nederland (ca. 1815 - 1870) niet helemaal overeenkomt met de ontwikkeling van het Proosdijpark als landschapspark is het toch te beschrijven als een park in late landschapsstijl. In de periode van de late landschapsstijl werden bloemdragende heesters als rododendrons en azalea's door de handel met China en Japan populair. Ook werden veelal verschillende soorten

Figuur 28: Foto van de Gloriëtte. Datum onbekend. Uit: 'Herinneringen aan Meerssen, Habets, S.

Figuur 29: Ansichtkaart 'Tuin van het kasteel Proosdij'.

Figuur 30: Uitsnede topografische militaire kaart 1928

Figuur 31: Uitsnede topografische kaart 1955

Figuur 32: Uitsnede topografische kaart 1960

Figuur 33: Foto Het Bisschoppelijk secretariaat voor het vrouwelijk en mannelijk jeugdwerk in het Dioces Roermond, gelegen in het Proosdy-Park te Meerssen. Uit: Gids der Eucharistische feesten, 26 juni 1938. Foto vermoedelijk genomen eind 1937, begin 1938. Klooster is gerealiseerd. Uitbreiding Sint Bartholomeuskerk nog niet gereed.

en kleuren coniferen voor beplanting in groepen toegepast. Solitaire bomen zijn in deze periode terug te vinden in de vorm van rode beuk, ceder, judasboom, tulpenboom en catalpa.

Mijlpaal IV: Periode 1936-1942

In 1934 overlijdt de laatste bewoonster van de Proosdij, mevrouw Stevens-Daems. Mevrouw Stevens-Daems en De heer Amadée Stevens blijven kinderloos. De Proosdij en het park wordt dan ook nagelaten aan het zusterklooster.

In 1935 is er een briefwisseling tussen de Rijksdienst voor Monumentenzorg en Cuypers inzake opgravingen. In november 1935 volgt een archeologisch onderzoek.

In de periode 1935-1936 wordt de Proosdij afgebroken. Op 22 mei 1936 wordt door de gemeente Meerssen een bouwvergunning verleend voor de bouw van het zusterklooster annex bisschoppelijke jeugdcentrale. Deze wordt naar de erfzuster 'Stichter Stevens-Daems' genoemd. De binnenmuren van het klooster worden gemaakt van oude veldbrandstenen, afkomstig van de oude Proosdij. De bouwtekeningen van het klooster dateren uit april 1936 en zijn van Joseph Cuijpers en diens zoon Pierre Cuypers.

In de jaren 1936 - 1938 vindt ook de restauratie en vergroting van de Sint Bartholomeuskerk plaats. De plannen hiervoor worden voorbereid door architect ir. Jos. Th. J. Cuijpers en diens zoon Pierre Cuijpers jr.

In dezelfde periode 1936-1938 vindt ook de bouw van het klooster van de Kleine Zuster van de Heilige Joseph plaats, waarin tevens het bisschoppelijk secretariaat voor het vrouwelijk en mannelijk jeugdwerk in het diocees Roermond werd gevestigd. Traditionalistische vormen naar ontwerp van J.Th.J. Cuypers. In de tuin een draaibaar tuinhuisje uit die tijd.

De restauratie van de Sint Bartholomeuskerk wordt voltooid in 1938. De kerk wordt basiliek (16.06.1938), bekendgemaakt tijdens Sacramentsoctaaf. De kerk werd basiliek op grond van haar betekenis als bedevaartskerk van het Heilig Sacrament.

1940 (feb.-sept.) Bouw van de zeskantige Vredeskapel ter inlossing van een belofte door de Zusters gedaan. Ter ere van de 'Koningin van de Vrede'. Ontworpen door architect Cuypers. Inwijding 29 september 1940. Hiervoor ontwierp Charles Eyck vier flankerende beelden, die door G. Lahaye vervaardigd werden (1950). Ze staan op de pilaren van het hekwerk.

Mijlpaal V: Periode 2002-2006

In 2002 is het Proosdijpark, na jarenlang achterstallig onderhoud, gerenoveerd op basis van een door Buro W. van Heukelom landschapsarchitecten bv opgesteld plan. De ontwerp-tekening is weergegeven in figuur 36. Enkele foto's van de renovatie zijn opgenomen in de figuren 34 en 35.

Tijdens deze renovatie is het gehele park onder handen genomen, waarbij de padenstructuur hersteld is, niet passende beplanting gerooid is en het glooiende karakter grotendeels teruggebracht is. Een wezenlijk onderdeel van het plan is het weer onderdeel van het Proosdijpark maken van het gebied, dat bekend staat als het Beukeböschke. Dit is het terrein, dat gelegen is tussen de sportzaal, de basisschool, de Kerksteeg en de spoorlijn. Dit terrein heeft een bij het Proosdijpark passende vormgeving gekregen en is via de padenstructuur en via de brug/folly verbonden met het Proosdijpark. Ook de vijver is gerenoveerd, waarbij de vijverbodem hersteld is en een markante rand van mergel rondom de vijver aangebracht is.

Opvallende ingrepen zijn ook het draaien van de zuidelijke parkentree (aan de Stationsstraat), het verleggen van de Kerksteeg, het aanbrengen van een keermuur bij de noordelijke entree en het realiseren van een pergola, tussen de parkeergarage en het Proosdijpark.

Figuur 34: Uitvoering renovatie in 2003

Figuur 35: Uitvoering renovatie in 2003

Figuur 36: Ontwerptekening renovatie Proosdijpark 2002 door W. van Heukelom landschapsarchitecten b.v.

4.6 Geabstraheerde kaartbeelden

Een onderdeel van de parkanalyse wordt gevormd door de geabstraheerde kaartbeelden, per tijdperiode. Voor het opstellen van deze modellen is gebruikt gemaakt van topkaarten, kadastrale kaarten, foto's en schetsen. De kaarten zijn hierbij niet letterlijk overgetrokken, maar geïnterpreteerd. De kaarten vertonen namelijk verschillen in nauwkeurigheid ten opzichte van elkaar. Daarom zijn de belangrijkste onderdelen per tijdsbeeld geplaatst op de ondergrond van de meest recente terrein- en hoogtemeting. Hierdoor zijn ze naast en over elkaar te leggen en goed te vergelijken.

De kaarten moeten dan ook gelezen worden op structuurniveau. De exacte locatie van bomen, beplanting en paden zijn niet af te lezen van de verschillende ondergronden. Omdat het topografische kaarten en kadastrale kaarten betreft, waarbij gebouwen en infrastructuur de meest belangrijke informatie vormen, is het nauwelijks mogelijk geweest om beplantingsstructuren weer te geven. Echter, hoe dichter de tijd van de kaarten komt bij de huidige periode, hoe exacter de weergave.

Op de volgende pagina's zijn de geabstraheerde kaartbeelden weergegeven van de periodes 1792-1820, 1881-1900, 1936-1942 en 2002-2006. Mijlpaal I is hierbij weggelaten, vanwege het ontbreken van kaart- en (beeldend) archiefmateriaal. De periode 1792-1820 is de eerste duidelijke kaart, waarop structuren te zien zijn. Het is bovendien nog de periode, waarin het Proosdijpark een formeel karakter heeft. Het kaartbeeld 1885 is in deze analyse opgenomen, omdat de basis van deze kaart gevormd wordt door het uitbreidingsverzoek van Amadée Stevens. Het kaartbeeld 1936-1942 geeft de situatie weer van na de bouw van het klooster. Tot slot is de situatie 2002-2006 opgenomen in de analyse.

In de rechterkolom zijn enkele voorbeeldkaarten en -prenten opgenomen, waarop de geabstraheerde kaartbeelden zijn gebaseerd.

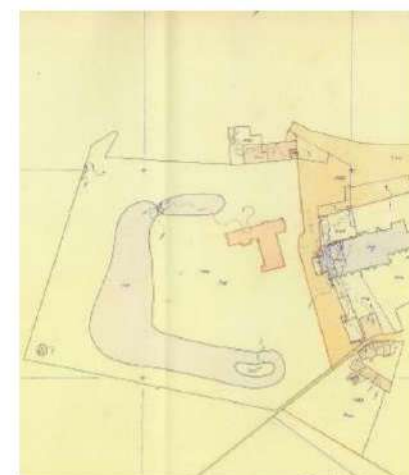
Figuur 37: Ontwerptekening / kadastrale tekening 1:2500 uitbreiding park, 1885. Bron: archief gemeente Meerssen

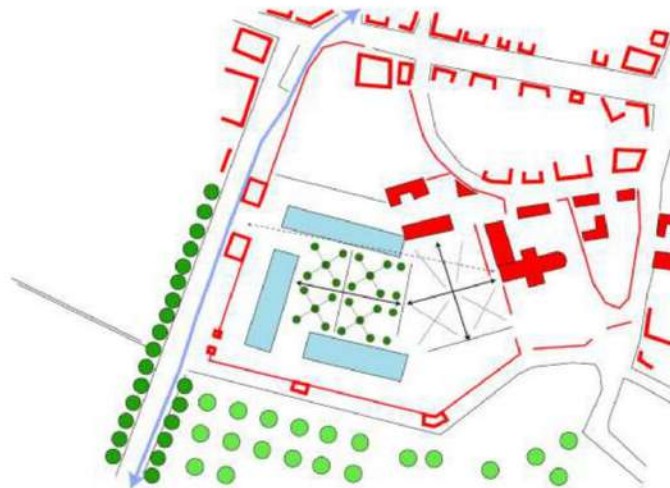
Figuur 38: Kadastrale kaart uit 1887, met weergegeven de verplaatste Proosdijkapel

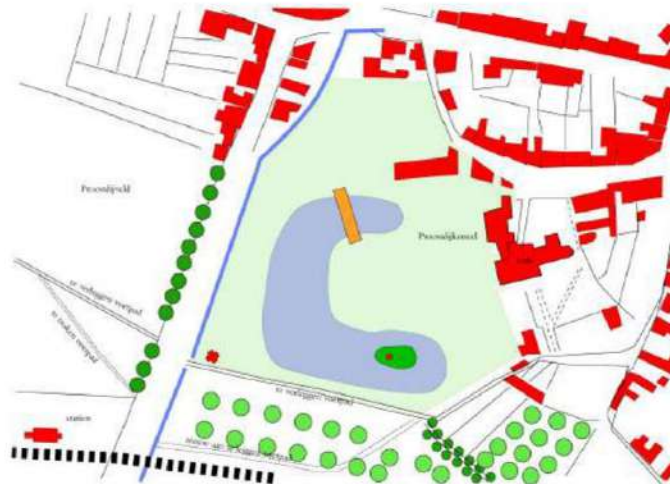
Figuur 39: Prent van park en kasteel door Philippe van Gulpen (1830)

Figuur 40: Kadastrale kaart uit 1939, met weergegeven het nieuwe klooster

Figuur 41: Parksituatie periode 1803-1820, geabstraheerd

Figuur 42: Parksituatie periode 1885, geabstraheerd

Mijlpaal II: periode 1792 - 1820

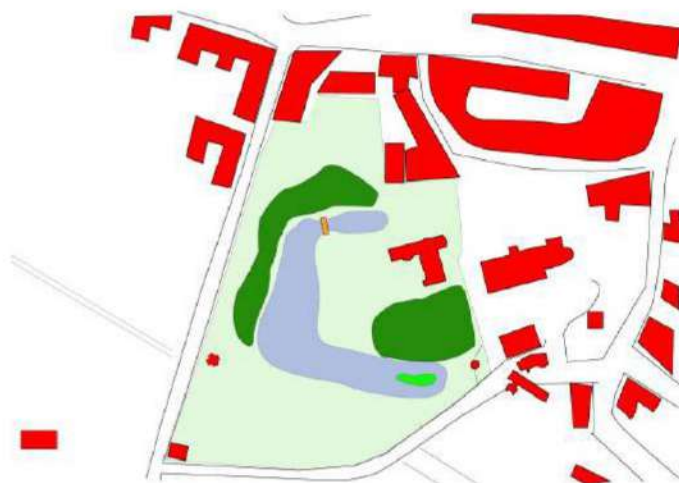
Het geabstraheerde kaartbeeld in de linkerkolom is gebaseerd op het kaartbeeld 1803-1810 Tranchot und v. Müffling en de huidige situatie.

- De drie vijvers in een rechthoekig patroon zijn duidelijk herkenbaar;
- Aanwezigheid van formele tuinen;
- Asverspringing bij kruispunt tussen as die gericht is op de kerk en de as tussen de oost-west georiënteerde vijvers. Aannemelijk is dat op dit kruispunt een bijzonder element, in de vorm van een beeld of een waterkunstwerk, gesitueerd was;
- Een tweede hoofdas, in noord-zuid richting, is gericht op een markant gebouw;
- Markante toegangspoort aan de weg (thans Stationsstraat);
- Aanwezigheid van muren rondom tuin;
- Aanwezigheid van muren rondom kerk;
- Fruitboomgaarden ten zuiden van de formele tuin, buiten de muren;
- Watervalderbeek is aanwezig in de straat.

Mijlpaal III: periode 1881 - 1900

Het geabstraheerde kaartbeeld in de linkerkolom is gebaseerd op mijlpaal II de ontwerptekening / kadastrale kaart uit 1885 (fig. 19), de schets van Philippe van Gulpen (fig. 18), de situatie uit 1803-1820 (fig. 17) en de huidige situatie.

- Vijver met landschappelijke vorm;
- Het eiland met kunstmatige bron;
- De brug over het noordelijk deel van de vijver;
- De Gloriëtte is aangegeven op de kaart, maar kan nog niet gerealiseerd zijn. Dit element is namelijk gebouwd op een kunstmatige heuvel. Voor de uitbreiding lag nog een pad tussen het park en de boomgaard, dat aan de kant van de huidige Stationsstraat uit moet zijn gekomen op het hoogtepunt van de Stationsstraat. De kunstmatige heuvel en daarmee ook de Gloriëtte konden dus nog niet gerealiseerd worden. Het is dan ook aan te nemen dat de Gloriëtte pas gerealiseerd is na de uitbreiding van het Proosdijpark in zuidelijke richting;
- De spoorlijn vormt de zuidelijke begrenzing.

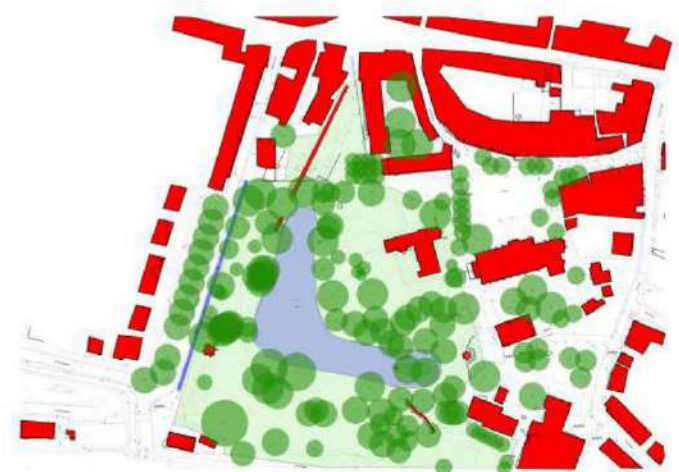

Figuur 43: Parksituatie periode 1936 - 1942, geabstraheerd

Mijlpaal IV: periode 1936 - 1942

Dit geabstraheerde beeld is gebaseerd op de kaart Mijlpaal III, de kadastrale kaart uit 1936 en 1942 en de huidige situatie.

- In 1938 is het Klooster van de Kleine Zuster van de Heilige Joseph gerealiseerd in het park, waarin tevens het bisschoppelijk secretariaat voor het vrouwelijk en mannelijk jeugdwerk in het diocees Roermond werd gevestigd;
- De vorm van de vijver is nagenoeg niet veranderd in de tussentijdse periode;
- Het park is aan de oostzijde kleiner geworden, als gevolg van de uitbreiding van de Sint Bartholomeuskerk;
- De Watervalderbeek lijkt te zijn overkluisd.;
- Het park heeft zijn ' huidige' vorm bereikt.

Figuur 44: Parksituatie periode 2002 - 2006, geabstraheerd

Mijlpaal V: periode 2002 - 2006

Dit geabstraheerde beeld is gebaseerd op de ontwerptekening van W. van Heukelom landschapsarchitecten b.v. en de huidige situatie.

- De vijver heeft nagenoeg de vorm behouden; echter in de periode 1942 - 2002 is het vijverdeel van het Kloosterpark verdwenen. Verder is de vijvervorm nagenoeg niet gewijzigd ten opzichte van het vorige kaartbeeld;
- Er is een pergola toegevoegd, die een verbinding maakt tussen de parkeergarage / gemeentehuis en het park;
- Bepanting is opgeknapt en deels verwijderd, waardoor enkele zichtlijnen hersteld zijn en er meer openheid is in het park;
- De noordelijke toegang is aangepast; er zijn een keermuur en hellingbanen aangebracht;
- De zuidelijke toegang is enkele graden gedraaid; richting het stationsgebouw;
- Het verloop van de Kerksteeg, nabij de Stationsstraat, is aangepast;
- Het parkdeel (bekend als Beukeböschke) is wer bij het park gevoegd;
- Herstel van het verloop van paden, glooiingen en de renovatie van de vijver.

4.7 Conclusie boomstructuur

Niet alle bomen in het park zijn monumentaal; ze vormen echter wel belangrijke structurerende elementen in het parkontwerp. De bosschages en solitaire bomen creëren doorzichten, openheid en 'gesloten' parkdelen. De meest opvallende monumentale, solitaire bomen in het Proosdijpark zijn de Rode Beuken, Platanen en de Tulpenboom. Dit zijn bomen die waarschijnlijk zijn aangeplant in de periode 1880 - 1900. Ook de groep Grove Dennen bij de Gloriëtte zijn kenmerkend voor de parkaanleg ten tijde van Amédée Stevens. De Rode Beuken, Tulpenboom en de groep Grove Dennen zijn typische soorten die toegepast werden ten tijde van de Late Landschapsstijl.

4.8 Parkanalyse

In het volgende hoofdstuk wordt een analyse van het Proosdijpark gedaan, met behulp van de analysemethode, zoals toegepast in het boek 'Architectuur en Landschap', ontwikkeld door C. Steenbergen en W. Reh. In paragraaf 3.8.2 is een knelpuntenanalyse opgenomen.

4.8.1 Compositie van het park

In de muziek, de dichtkunst en in de beeldende kunsten en de architectuur worden composities toegepast. Het begrip heeft de betekenis gekregen van een creatief proces waarin de kunstenaar vanuit het niets een kunstwerk creëert en zijn materialen ordent, arrangeert, volgens immanente regels. Zo bezien is het een antoniem van het begrip systeemanalytisch denken. (Colquhoun 1989). Een compositie van een ruimtelijk ontwerp is onderhevig aan regels, die veranderen in elke cultuurperiode. 'Een architectonische compositie kan ontleed worden als een conceptueel schema of diagram dat betrekking heeft op de fysieke elementen die in actieve zin tot het ruimtelijk effect van het ontwerp bijdragen. Men kan in een compositie ook een aantal vormprincipes ontleden die regulerend optreden voor de samenhang van elementen zoals volumes, ritme, axialiteit, zonering, kleur, textuur.' (Steenbergen 2002) Uit: Lexicon van de tuin- en landschapsarchitectuur.

In de compositie-analyse, waarvan de resultaten zijn opgenomen in deze paragraaf, zijn kaarten opgenomen, die de opbouw van de compositie van het Proosdijpark weergeven. De analyse bestaat uit het ontleden van het park tot compositie-elementen, hun ruimtelijke

samenhang, relaties tussen de compositie-elementen en een verklaring van bepaalde objecten in het park in relatie tot het verleden.

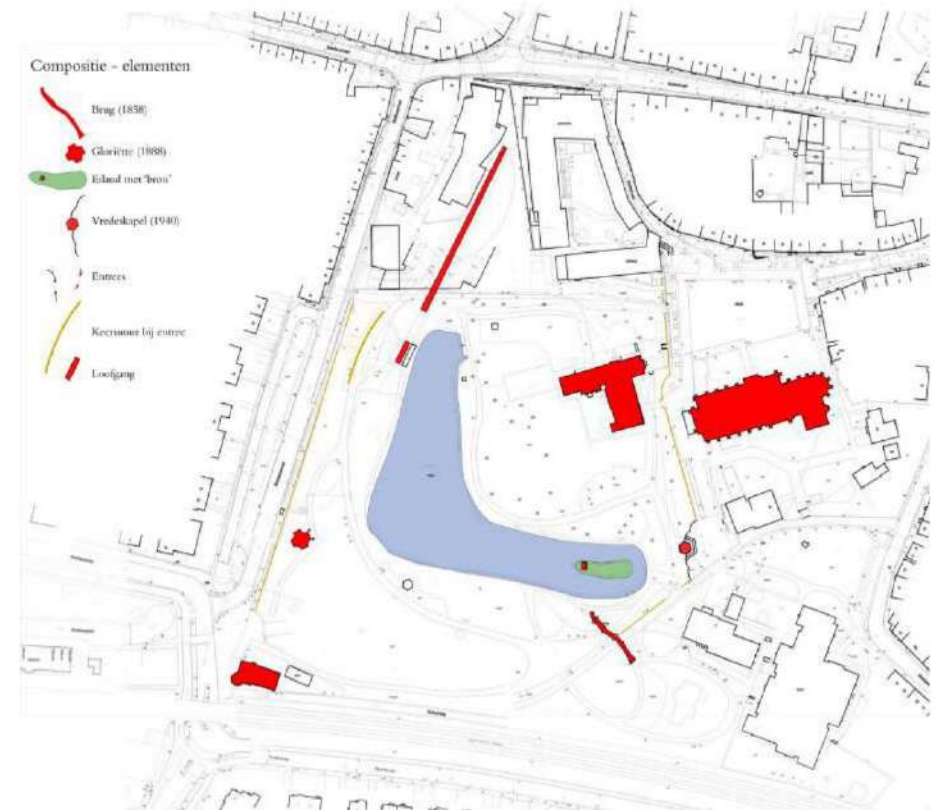

Figuur 45: Compositie element Gloriëtte vanuit het klooster parkdeel.

Compositie elementen

Op de kaart in figuur 46 zijn de compositie-elementen weergegeven. Het zijn de solitaire elementen en objecten, die los van de context en de compositie zijn weergegeven. In dit overzicht wordt geen beschrijving van het object gegeven; deze zijn te vinden in de vorige hoofdstukken.

- De Sint Bartholomeuskerk;
- Het (voormalige) Klooster;
- De voormalige (verplaatste) kapel / thans bloemenzaak;
- De Gloriëtte;
- De Brug / Folly;
- Het eiland en de 'Bron';
- De Vredeskapel;
- De parkmuur west;
- De entree noord;
- De keermuur bij entree noord;
- De entree zuid;
- De parkmuur oost;
- De pergola tussen het park en de parkeergarage.

Figuur 46: compositie elementen

Figuur 47: compositie elementen en context

Compositie elementen en context

Op de kaart in figuur 47 zijn de compositie-elementen inclusief de context weergegeven. Deze afbeelding geeft de compositie van het park weer. Een compositie is te beschrijven als de ordening van de verschillende delen tot een geheel.

- De parkweide (kloostertuin);
- De parkweide (openbaar park);
- Glooiingen;
- De vijver;
- Padenstructuur;
- Bomenstructuur;
- Randen.

Figuur 48: Compositie element Bron en Eiland in de context (vijver en beplanting)

Figuur 49: Voorbeeld van Folly en omgeving in Englischer Garten in München

Compositieschema – relaties

Op de kaart in figuur 49 is het compositieschema weergegeven. Hieruit blijkt dat bepaalde onderdelen meerdere relaties kunnen hebben. De solitaire compositie-elementen, waaruit relaties bestaan of waaruit een ensemble bestaat is weergegeven in de onderstaande tekst.

- De zicht-, spiegelzone tussen de Gloriëtte en het Klooster / Sint Bartholomeuskerk
 - De Gloriëtte op het hoogste punt in het park;
 - De vijver;
 - De parkweides;
 - De Sint Bartholomeuskerk en het klooster.
- De vijver als 'rivier'
 - De vijver;
 - Het eiland;
 - Beplanting rondom de vijver en op het eiland;
 - Zicht vanaf de Gloriëtte.
- De voormalige kapel en entree zuid;
 - De voormalige kapel (thans bloemenwinkel);
 - De entree zuid met kolommen en hekwerken;
 - De parkmuur west;
 - De Kerksteeg.
- De Gloriëtte, gezien vanuit het park;
 - De Gloriëtte,
 - De glooiing, met als onderdeel daarvan het hoogste punt;
 - De parkweide.
- Het park als geheel (van buitenaf geredeneerd);
 - De parkmuren;
 - De entrees;
 - Markante bomen;
 - De Gloriëtte;
 - Het (voormalige) klooster.
- Entree noord;
 - De entree, met kolommen en hekwerken;
 - Potentiëel zicht op het klooster en de Sint Bartholomeuskerk;
 - De keermuur.

Figuur 50: relaties

- De brug / folly;
 - De parkweide;
 - De brug / folly;
 - De Kerksteeg;
 - De twee parkdelen.

Compositie - schema
schakels uit het verleden

Soevereine compositie
elementen

Landschappelijke compositie
elementen

Eiland

Hoge punten

Vijver

Parkwilde (richtig)

Relaties

Spiegelzone tussen
Gloriette en Klooster /
Bastille

Zichtlijnen

Ensemble

op kaart 1842 is
hier een pad
aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

weg richting
watermolen

Kasteel de
Proosdij

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

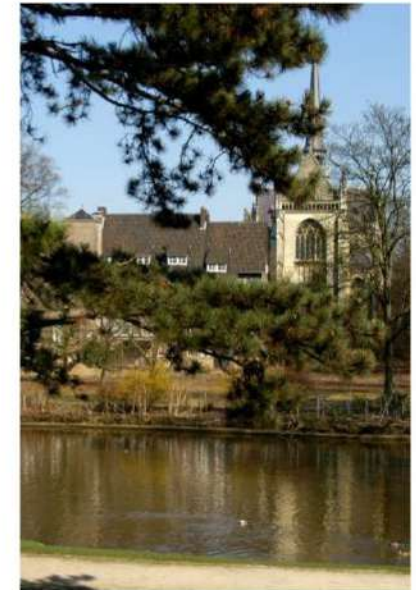
op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

op kaart 1811-
1820 is hier een
weg aangegeven

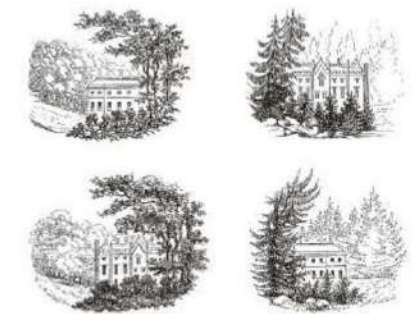
Verklaring / ensembles

Op de kaart in figuur 51 is een kaart weergegeven, waarop een verklaring van (verdwenen) compositie elementen ten opzichte van elkaar, of (verdwenen) ensembles zijn weergegeven.

- Ingang noord met (verdwenen) zicht op het Proosdijkasteel en de Sint Bartholomeuskerk;
- Spiegelzone tussen Gloriëtte en voormalig Proosdijkasteel. Door het weglaten van het (voormalig) klooster op de kaart wordt duidelijk dat de Gloriëtte een relatie heeft met het verdwenen Proosdijkasteel;
- De Sint Bartholomeuskerk, het (verdwenen) Proosdijkasteel en de Vredeskapel hebben allen dezelfde richting;
- Op de kaart is de oude vijervorm weergegeven;
- Op de kaartbeelden 1803-1820 en 1885 is een (openbaar) pad weergegeven, dat parallel loopt aan de huidige zuidelijke vijverrand. Deze weg sloot aan de westkant aan op een voetpad in het Proosdijveld (thans de Proost-buurt). Aan de oostkant van het park liep deze weg richting de watermolen (de Groote Molen, die in de Franse Tijd nog in eigendom was van Charles Roemers);
- Het totale park is gericht op het kasteel; dit valt op te maken uit de historische kaartbeelden, maar ook uit de relatie tussen Gloriette en kasteel.

Figuur 52: relatie tussen Gloriëtte en Klooster / Sint Bartholomeuskerk

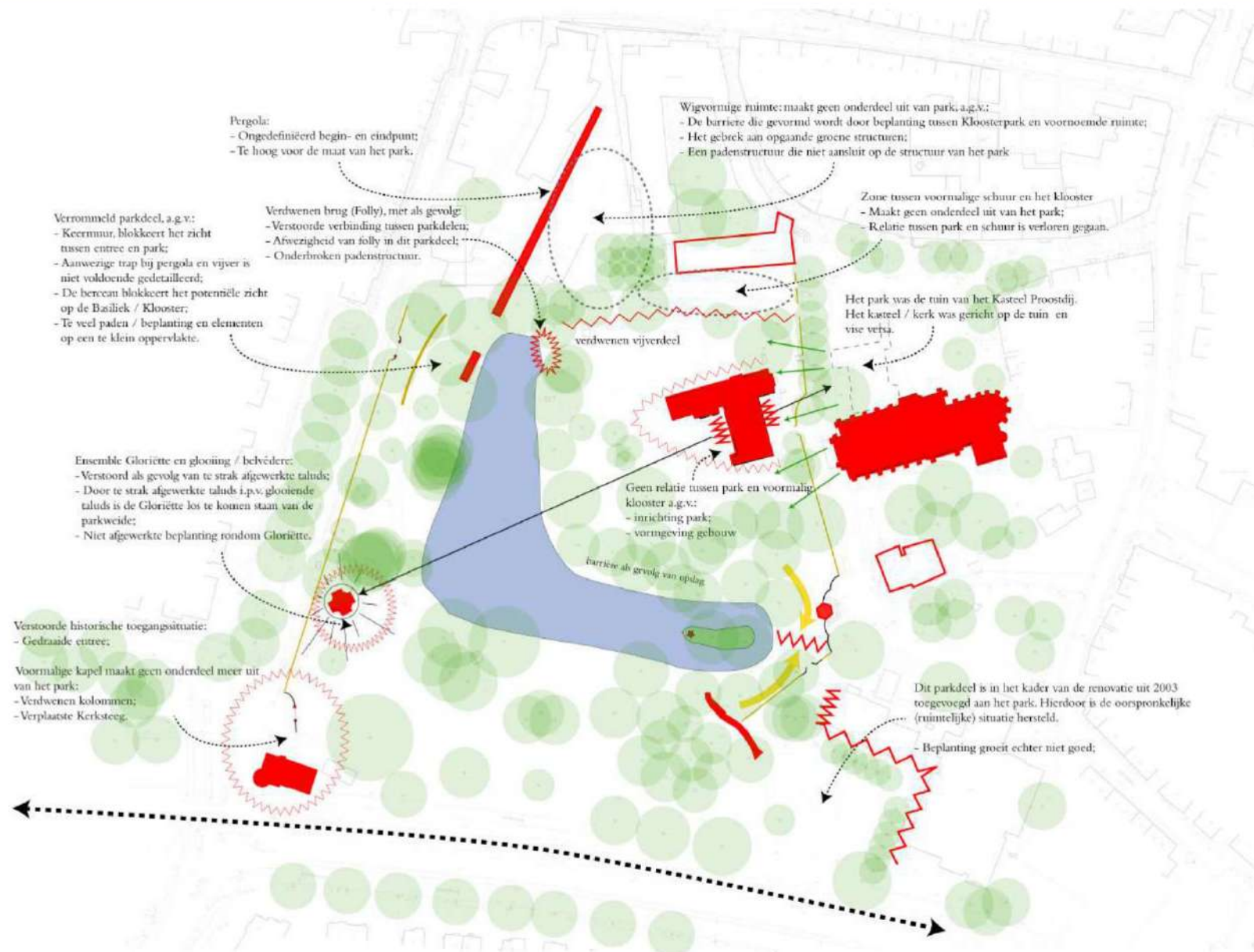

Figuur 53: Tekeningen uit Sketches (1840) van Humphrey Repton hoe om te gaan met verkeerde (boven) en goede (onder) combinatie van verticale en horizontale vormen

Figuur 51: verklaring / ensembles

4.8.2 Knelpuntenanalyse

In figuur 53 is de knelpuntenanalyse weergegeven, die is opgesteld op basis van historische gegevens en de analyse uit de vorige paragrafen.

Figuur 54: Knelpuntenanalyse

5 Cultuurhistorische waardestelling

5.1 De Cascade-methode

In de publicatie “Buitenplaatsen – Jaarboek Monumentenzorg 1998” is het artikel “De Cascade-methode als waardestelling voor historisch groen. Case-study: Het ‘ideale’ Beekestijn” opgenomen. In 1997 is door drs. Oldenburger-Ebbers een methode tot waardestelling geëvalueerd, de zogenaamde Cascademethode, die indien de treden van de watertrap alle worden afgelopen en door het stromende water met elkaar in contact zijn gekomen (i.e. uitkomsten opgesteld en met elkaar in verband gebracht), een tamelijk snelle en nauwkeurige waardestelling kan opleveren. Een cascade kan een beeld in detail geven en tegelijkertijd in perspectief zetten (verduidelijken en vergelijken) en daardoor een grotere helderheid verschaffen. Het verschil tussen een onderzoek volgens de Cascademethode en een algemeen architectuurhistorisch onderzoek is dat de Cascademethode meer aandacht en nadruk legt op vergelijkend onderzoek zowel wat betreft de regionale landschapshistorie als ook op het gebied van de tuinarchitectuurhistorie en biohistorie (ecologie, beplanting, etc.) én uitgangspunten voor o.a. inrichting, behoud en herstel voor de gebruiker aanreikt.

In het kort behelst de Cascademethode de volgende drie treden van onderzoek:

1. *Genius loci et temporis* ofwel wat zijn de karakteristieke kwalitatieve kenmerken van plaats en tijd?
2. *Canon auctoris* ofwel wat zijn de karakteristieke kenmerken (vormprincipes) van het werk van de tuinarchitect(en) binnen het raamwerk van de eerste stap van plaats en tijd?
3. *Historia plantarum* ofwel wat zijn de karakteristieke kenmerken van het toegepaste assortiment, toegepast door één architect, rekening houdend met de kwaliteit van de plaats en het aanbod van planten in een bepaalde tijd en selecterend naar de eigen voorkeur van de tuinarchitect(en)?

De uitkomsten van deze drie onderzoeken leveren de waardestelling, i.e. een korte karakteristieke beschrijving van de tuin op, het zogenaamde casco historico. Op basis hiervan wordt een advies over bescherming gegeven. Uit de genoemde laatste korte beschrijving van

de karakteristieke elementen van tuin en park, eventueel aangevuld met karakteristieke kenmerken die voorkomen in de beschreven onderzoeksresultaten, wordt een lijst van uitgangspunten opgesteld. Deze uitgangspunten zullen in een vergelijking met een terreinonderzoek steeds weer gecheckt moeten worden, vóór maatregelen en richtlijnen in verband met inrichting en beheer kunnen worden opgesteld. In de volgende paragraaf volgt een nadere uitwerking van de Cascade-treden, ten behoeve van een beter begrip.

Trede 1: *genius loci et temporis*. In deze fase wordt nagegaan wat de karakteristieke kwalitatieve kenmerken van plaats en tijd, waarin – in het geval van een buitenplaats – het huis (en zijn opvolgers) is gebouwd en de tuin of het park is aangelegd. Hierbij spelen de situering in het historisch landschap (polders, duinen, ligging aan een rivier, beek, etc.) de regionale karakteristieke architectuur, de functie van het huis en de familie de belangrijkste rol;

Trede 2: *canon auctoris*. In deze fase worden de karakteristieke kenmerken (vormprincipes) van het werk (de werken) van de architect(en), die in bepaalde periodes verantwoordelijk is (zijn) geweest voor de vormgeving van de tuin bestudeerd. Het gaat hier om het concept van aanleg van de gehele tuin – inclusief alle onderdelen – niet alleen in tekening op papier, maar ook om de filosofie erachter en hoe de architect dat vertaald heeft in structuren (lanen, paden, vijverpartijen, muren, trappen) en ruimtelijke opbouw. Een vergelijking in het terrein behoort hierop te volgen;

Trede 3: *historia plantarum*. In deze laatste trede wordt onderzocht welke toegepaste plantensoorten (bomen, heesters, vaste planten, etc.) karakteristiek voor een bepaalde tijd, zijn toegepast en in welke karakteristieke vormgeving deze plantensoorten dienden te worden geplant. Dit theoretisch onderzoek dient uiteraard direct te worden gekoppeld aan een praktisch terreinonderzoek.

Wanneer nu deze drie treden van onderzoek ten behoeve van de waardestelling van een tuin of park zijn gevolgd, kan het *casco historico* worden bepaald en een oordeel over eventuele bescherming worden gegeven. De essentie van de Cascade-methode is dus de beantwoording van de drie Cascade-vragen per trede, aangevuld met een aanvullende en vergelijkende terreininventarisatie, gevolgd door een checklist met uitgangspunten voor inrichting en beheer en

eventueel een advies voor bescherming. De Cascademethode levert geen complete landschapshistorische en/of tuinarchitectuurhistorische en/of biohistorische beschrijving, maar een resultaat van vergelijkend onderzoek op het gebied van deze vakgebieden.

n.b. Een cultuurhistorische waardestelling telt geen kenmerken op, maar zet deze in cultuurhistorisch perspectief.

De resultaten van deze cultuurhistorische waardestelling zijn in deze rapportage niet in de volgorde van trede 1 tot en met 3 verwerkt. De onderdelen zijn als volgt verwerkt:

Trede 1: *genius loci et temporis*:

- paragraaf 3.2: Abiotische structuur;
- paragraaf 3.4: Historische ontwikkeling;
- paragraaf 3.6: Parkanalyse;
- bijlage I: historische ontwikkeling;
- bijlage II: tijdsbalk, gekoppeld aan heersende stijlperiodes.

Trede 2: *canon auctoris*:

- paragraaf 3.5: Geabstraheerde kaartbeelden;
- paragraaf 3.6: Parkanalyse.

Trede 3: *historia plantarum*:

- paragraaf 3.3: Biotische structuur (bomen).

Casco historico / advies voor beheer en bescherming:

- paragraaf 3.6.2.: knelpuntenanalyse
- hoofdstuk 5: conclusies en aanbevelingen.

6 Conclusies en aanbevelingen

Inleiding

Op basis van de hoofdstukken een tot en met drie is een aantal conclusies te trekken met betrekking tot de huidige situatie van het Proosdijpark. Dit zijn algemene conclusies en aanbevelingen, die ook door te voeren zijn zonder toekomstige stedenbouwkundige ingrepen. Voorts worden een aantal aanbevelingen gedaan, die te maken hebben met de toekomstige stedenbouwkundige ingrepen in en rondom het Proosdijpark.

De huidige verschijningsvorm van het Proosdijpark is hoofdzakelijk ontstaan in de periode rond 1880. Uiteraard is het park veel ouder, maar van de periodes voor 1880 is nog maar weinig te herkennen. Het uitgangspunt van dit onderzoek en de randvoorwaarden die aangegeven kunnen worden voor een eventuele uitbreiding van het park en/of stedenbouwkundige ingrepen moeten dan ook uitgevoerd in harmonie met het bestaande park in Late Landschapstijl.

Conclusies

Te concluderen is dat het Proosdijpark in de huidige situatie niet ervaren wordt als één park, maar als twee afzonderlijke parken, die gescheiden worden door de vijver. Deze situatie is ontstaan rond 1938, toen het Klooster van de Kleine Zuster van de Heilige Joseph gerealiseerd werd in het park. Als gevolg hiervan is ook de situatie ontstaan, dat een deel van het park openbaar is en dat een ander deel afgesloten is voor publiek.

Het park is echter de tuin van het Proosdijkasteel geweest; de tuin was volledig gericht op dit kasteel. De hoofddoelstelling is dan ook dat de twee deelparken (het 'openbare' deel en het 'klooster' deel) weer samengevoegd worden tot één park, zodat het oorspronkelijke Proosdijpark weer in ere hersteld wordt. Een andere doelstelling is dat het park met de bestaande kwaliteiten en toekomstige stedenbouwkundige ingrepen een buitengewoon harmonieus geheel dient te vormen. Stedenbouwkundige ingrepen en ingrepen aan het park dienen uitgevoerd te wor-

den in harmonie met het bestaande park. Dit betekent niet dat op een nostalgische wijze terug gegrepen dient te worden op de stijl van onze voorouders. Het betekent wel dat respect dient te worden getoond voor de aanwezige cultuur van onze voorgangers. Op een eigentijdse wijze en met de middelen en inzichten van nu, dient te worden aangesloten bij en voortgebouwd op het reeds aanwezige park.

Algemene conclusies en aanbevelingen

Een aantal ingrepen in het park zijn algemeen te noemen en kunnen ook uitgevoerd worden, zonder dat er sprake is van één groot park. In onderstaande tekst worden deze ingrepen puntsgewijs weergegeven:

Locatie entree Noord:

- Trap bij berceau/grenzend aan de vijver 'opwaarderen'. Deze trap zou de functie van folly kunnen krijgen en er zou op deze plek een markante zitplaats aan het water kunnen ontstaan. Hiervoor moet deze trap echter beter gedetailleerd worden;
- Het losstaande pergola-deel verwijderen. Het is een element, dat in maat en schaal te groot is voor het Proosdijpark. Bovendien wordt het (potentiële) zicht vanaf entree Noord richting de Sint Bartholomeuskerk en de locatie bij het voormalige klooster verstoord;
- Herinrichten van de totale plek, waarbij een harmonieus ontwerp nagestreefd wordt, dat past bij het totale Proosdijpark. Deze plek kenmerkt zich nu door een aantal los van elkaar staande elementen. Bovendien zijn er te veel ingrepen gepleegd op een relatief klein oppervlakte, dat geleid heeft tot een rommelig geheel.

Locatie De Gloriëtte:

- De Gloriëtte staat op het hoogste punt (Belvédère) in het park. De grondslag aan de oostzijde van de Gloriëtte is echter te 'hard' recht afgewerkt, waardoor het een losstaand element lijkt te zijn geworden van de glooiingen in het Proosdijpark. De grondslag dient dan ook glooiend afgewerkt te worden, zodat het beter aansluit op de terreinvormen van het park;

- De coniferen ten noordoosten van de Gloriëtte dienen opgekroond te worden. Deze vormen namelijk vanaf de kloosterzijde een kader, rondom dit classicistisch bouwwerk. De theorie hiervan wordt toegelicht op pagina 35 in figuur 53.

Oevers van de vijver:

- Op bepaalde plekken is de vijveroever afgekalfd. Dit dient hersteld te worden;
- Nabij de brug (folly) loopt een pad te dicht op de vijverrand. Dit is tijdens de renovatie niet voldoende afgewerkt, met als gevolg dat er een houten noodhekje is geplaatst. Er dient op deze plek een esthetisch verantwoorde en functionele oplossing voorzien te worden;

Boombepanting:

- Bomen dienen daar geplant te worden, waar deze in de gedachte van de late landschapstijl thuishoren. Dus boomgroepen en solitaire bomen op plekken die zichtassen begeleiden. Er dient hierbij voldoende afwisseling te zijn tussen open en gesloten parkdelen. Bomen die na de renovatie van 2003 op ongelukkige plekken terecht zijn gekomen, dienen verwijderd of verplant te worden;
- Met betrekking tot de bomen in het kloosterpark-gedeelte is de volgende onderverdeling te maken, waarbij tevens enkele aandachtspunten zijn opgenomen:
 - Boomnummers (zie pagina 20) 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27 en 29 vormen samen een boomgroep, die het zicht tussen Gloriëtte en Basiliek/Klooster begeleiden. Bovendien spelen ze een belangrijke rol in de compositie van het park;
 - Een aantal van de bomen met de nummers 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36 dienen verwijderd te worden. Met name de amperbomen (31, 32, 33) vormen qua soort en locatie vreemde eenden in de bijt;

- De boomgroep die gevormd wordt door de bomen met de nummers 37, 38, 39, 40 en 41 vormen een belangrijk onderdeel van de compositie van het Proosdijpark. Toch dient er in de toekomst rekening gehouden te worden met een dunning, in verband met het zicht tussen de noordelijke entree en de Sint Bartholomeuskerk;
- De boomgroep die gevormd wordt door de bomen 45, 46, 47, 48, 49 en 50 vormen een belangrijk onderdeel van de compositie van het park. Ze vormen als massa een beëindiging van de vijver aan de noordzijde. Overwogen kan worden om de hier aanwezige onderbeplanting te verwijderen, ter verkrijging van een doorzicht tussen park en de zone tussen het bestuurscentrum en de pergola.

Kunst:

- In het Proosdijpark is voldoende ruimte voor kunst. Kunstwerken dienen echter van een voldoende maat te zijn en dienen op uitgekende plekken gesitueerd te worden. Ook deze kunstwerken worden geplaatst op plekken, waar ze in de late landschapstijl thuishoren. Het plaatsen van kunstwerken alleen maar om het plaatsen van kunstwerken dient voorkomen te worden.

Onderhoud:

- Er dient gestreefd te worden naar een totaalonderhoud van het park. Het park wordt daarbij gezien als één groenobject en dient als totaal onderhouden te worden;

Ad-hoc ingrepen:

- Ad-hoc ingrepen aan het park dienen voorkomen te worden. Ingrenen dienen plaats te vinden in de gedachte van de late landschapstijl. Herstelwerkzaamheden dienen op een goede, ambachtelijke wijze uitgevoerd te worden, met gevoel voor de vormgeving en geschiedenis van het park.

Conclusies en aanbeveling m.b.t. stedenbouwkundige ingrepen

Uitgangspunt: Zoals eerder geschreven wordt de hoofddoelstelling van toekomstige ingrepen gevormd door de gedachte dat de twee deel-parken (het 'openbare' deel en het 'klooster' deel) weer samengevoegd worden tot één park, zodat het oorspronkelijke Proosdijpark weer in ere hersteld wordt. Een andere doelstelling is dat het park met de bestaande kwaliteiten en toekomstige stedenbouwkundige ingrepen een buitengewoon harmonieus geheel dient te vormen. Stedenbouwkundige ingrepen en ingrepen aan het park dienen uitgevoerd te worden in de geest van de landschapsstijl – traditie. Dit betekent niet dat op een nostalgische wijze terug gegrepen dient te worden op de stijl van onze voorouders. Het betekent wel dat respect dient te worden getoond voor de aanwezige cultuur van onze voorgangers. Op een eigentijdse wijze en met de middelen en inzichten van nu, dient te worden aangesloten bij en voortgebouwd op het reeds aanwezige park.

In dit kader zijn met betrekking tot stedenbouwkundige ingrepen een aantal aanbevelingen te noemen, namelijk:

- Bij het ontwerpen en realiseren van een nieuw gebouw, het renoveren van het bestaande gebouw, of het realiseren van een nieuw gebouw bij het bestaande klooster zou in het ontwerp verwezen kunnen worden naar de situatie van vóór 1938: het Proosdijpark was de tuin van het kasteel. Hierbij dient een wisselwerking te zijn tussen het gebouw en het park;
- Er was een zichtlijn aanwezig tussen de Gloriëtte in het Proosdijpark en het Proosdijkasteel. Dit zou in de stedenbouwkundige opzet of details van het gebouw meegenomen kunnen worden;
- Het gebouw wordt op een harmonieuze wijze geplaatst in het park, d.w.z. zichtlijnen worden hersteld en qua materialisering sluit het gebouw aan op bebouwing in de omgeving;
- In het verleden werden voor het bouwen van huizen materialen uit de directe omgeving (baksteen, mergel) toegepast. Hierdoor ontstond een natuurlijke ordening en stonden ontwikkelingen in een duidelijk verband met elkaar en met de ondergrond. Hierbij geldt uiteraard dat er niet op een nostalgische wijze gebouwd hoeft te worden. Bakstenen en/of mergel kunnen op uitstekende wijze op

een hedendaagse wijze toegepast worden;

- Het nieuwe gebouw dient respect te tonen voor de basiliek, zowel in vormgeving, materialisering als kleur;
- Het nieuwe gebouw kent een andere situatie, dan alle voorgaande periodes. Er is namelijk sprake van twee voorkanten, zowel de parkzijde, als de marktzijde. Het toekomstige gebouw zou dus zowel op het park als op de markt gericht moeten zijn;
- Het gebouw wordt in het park geplaatst, zonder een privé tuin rondom het gebouw. Het park loopt als het ware tot de gevel van het gebouw.

Ingrepen met betrekking tot het kloosterpark:

- Zichtrelatie en verbinding basiliek – park (die er altijd geweest is) weer herstellen;
- Rondom het gebouw dient het park hersteld te worden, in de sfeer van de late landschapsstijl. Dit kan bereikt worden door het herstel van de padenstructuur en het aansluiten van de padenstructuur op het in 2003 gerenoveerde parkdeel. Glooiingen in de parkweide kunnen versterkt worden;
- De vijver wordt in oude luister hersteld. Op de plek tussen de bestaande vijver en de terug te brengen vijver is een brug voorzien. Dit mag een in kleur en/of vormgeving opvallende brug zijn, waardoor dit element ook de functie als folly krijgt. De brug heeft ook een belangrijke functie, als verbindend element tussen de twee parkdelen;
- Bomen dienen daar geplant te worden, waar deze in de gedachte van de late landschapsstijl thuishoren. Dus boomgroepen en solitaire bomen op plekken die zichtassen begeleiden. Er dient hierbij voldoende afwisseling te zijn tussen open en gesloten parkdelen. Bomen die na de renovatie van 2003 op ongelukkige plekken terecht zijn gekomen, dienen verwijderd of verplant te worden.

Ingrepen met betrekking tot de zone tussen het park en gemeentehuis:

- De relatie tussen het park en deze zone dient versterkt te worden. Dit kan bereikt worden door het doorzetten van de padenstructuur, het aantakken van de padenstructuur op de nieuwe brug en het aanbrengen van meer bomen in deze zone. Dit dient echter goed bekeken te worden, gezien de ligging van de ondergrondse parkeergarage;
- De beplanting tussen kloosterpark en tussenzone dient, afgezien van de bomen, verwijderd te worden. Hierdoor ontstaan meer doorzichten en wordt bovendien de sociale veiligheid verhoogd.

7 Verklarende woordenlijst

Belvédère: 'Natuurlijke verheffing van de aardbodem, lager dan een berg, of een door mensenhanden gemaakte verhevenheid (van Dale). Kunstmatige heuvels vormden in de Oudheid de eerste tekenen van de menselijke behoefte om een stempel op het landschap te drukken in de vorm van een monument voor zijn eigen onsterfelijkheid. Prehistorische tumuli en de Egyptische piramiden zijn voorbeelden (Giedion 1971). De piramiden werden gekopieerd in negentiende-eeuwse tuinen in Europa zoals door de vorst Von Pückler Muskau in het landgoed Branitz, waar hij in 1871 begraven werd (Kluckert, 2000). In de achttiende-eeuwse Engelse landschapsparken vervormde men het parklandschap tot ronde heuvels met een sensueel effect. Door glooiende terreinvormen toe te passen in zijn parken, plaatste Lancelot Brown die in een middenpositie tussen het zuiver utilitaire landschap en de vijandige wereld van rotsen en bergen (Turner 1985). De heuvel als vormmiddel, als bodemsculptuur in diverse maten, wordt in de tuin- en landschapsarchitectuur ook tegenwoordig nog toegepast (van Dooren 1999). *Uit: Lexicon van de tuin- en landschapsarchitectuur.*

Bordes. Balkon: Een bordes en een buitenbalkon verschillen weliswaar qua constructie, maar ze hebben vrijwel dezelfde functie. Een bordes is een 'verhoogde stoep met treden, met of zonder leuning, hetzij aan de voor- of aan de tuinzijde van een huis. Het kan ook zijn een vloertje of portaal boven aan of midden in een trap'. Een balkon is 'een open uitbouw aan een bovenverdieping van een huis, voorzien van een balustrade'. (van Dale).

Beide functioneren als de overgang, de marge, tussen binnenhuis en buitenruimte. Vanaf een verhoogd bordes of een balkon kan men het panorama van het landschap of een park aanschouwen. (Steenbergen 1990). Het vormt een rustpunt waarvandaan het landschap ervaren, beleefd kan worden, zoals de strandopgang op de boulevard. (van Dooren 2001). In een classicistisch-symmetrische aanleg vormt het balkon het centrale punt van een perspectivische constructie. Bordes en balkon zijn vanouds ook de plekken waarvan de machtige zijn bezit of zijn onderdanen aanschouwt, of waar hij zich laat toejuichen – of wordt weggefloten. Het zijn daarmee tevens plekken waar geschiedenis 'gemaakt wordt'. *Uit: Lexicon van de tuin- en landschapsarchitectuur.*

Bron. Fontein. 'Vanzelf uit de grond opwellend water en ook de plaats waar dit opwelt. (...) Datgene waaruit iets voortvloeit, oorsprong.' (van Dale). Een fontein is een kunstmatige bron ter versiering, met een symbolische waarde. De fontein verbeeldt natuurlijke bronnen en watervallen. In de tuinkunst symboliseert de natuurlijke of kunstmatige bron de oorsprong van stromend water, de bron des levens, een verwijzing naar de geboorte van Venus.

'Waterbronnen, putten en bergtoppen waar de neerslag afstroomt, roepen een sfeer op van kracht en mysterie. (...) Ze zijn naar het lijkt altijd toepasselijke symbolische uitgangspunten voor tuinen geweest.' (Moore 1989).

In het Nederlandse landschap zijn natuurlijke bronnen tamelijk zeldzame verschijnselen. Ze komen voor in Limburg en Twente, maar vooral langs de stuwwallen van de Veluwezoom. Zij dienden in het verleden als drinkwatervoorziening en droegen bij tot de vestiging van wasserijen. Hun ecologische betekenis was groot (Maas 1959). *Uit: Lexicon van de tuin- en landschapsarchitectuur.*

Brug: Bruggen zijn verbindende en verzoenende elementen. Ze vertegenwoordigen bereikbaarheid, contact, het overkomen van moeilijkheden. We slaan bruggen over wateren, ravijnen en tegenstellingen. In oorlogstijden behoren ze tot de eerst vernielde objecten. In het landschap komen bruggen in talloze verschijningsvormen voor. (de Moor 1995).

In tuinen en ook in nieuwe woonwijken worden bruggen ook wel speciaal gemaakt om de bezoeker iets te laten beleven. (Schaap 2002). Brug, vijver en eiland vormen vaak een samenhangende compositie. Men verlaat iets en komt aan op een plek met een bijzondere betekenis en onderweg valt ook nog iets te zien. Het idee van de toepassing van vijfverbruggen als decoratieve elementen is afkomstig uit China en Japan.

Voor de opkomst van de Romantiek en de invloed uit het Verre Oosten was de tuinbrug in West-Europa een overwegend functioneel object. In de zeventiende- en achttiende-eeuwse Engelse tuinen was de brug een zware overdekte Palladiaanse constructie met uitzichtpunten, zoals in Stourhead. Soms werden ook rustieke houten bruggen gebouwd. Voor Lancelot Brown (1716-1783) was de brug het enige ornament dat

hij in zijn parkaanleg toeliet. (Turner 1985). Later, in de negentiende eeuw, paste de Amerikaanse landschapsarchitect F.L. Olmsted (1822-1903) in Central Park, New York als eerste bruggen toe voor het scheiden van verkeersstromen. (Fein 1967). *Uit: Lexicon van de tuin- en landschapsarchitectuur.*

Claccicisme. 'De principes of de stijl binnen de literatuur, de kunsten en de architectuur van het oude Griekenland en Rome. Ook: het vasthouden aan traditionele standaarden (zoals eenvoud, terughoudendheid en proporties) die universeel en permanent van toepassing zijn.' (Webster).

Classicisme in de tuinkunst omvat alle vormen van geometrische aanleg – de formele tuin – die eeuwenlang de tuin- en parkaanleg domineerden. De historische voorbeelden vanaf de Perzische tuin, de Italiaanse Renaissance, de Franse stijl, de Barokparken en de neoclassicistische stijl kan men hiertoe rekenen. (Kluckert 2000). Zij drukken macht en welvaart uit. 'De westerse geometrische tuin komt voort uit de Perzische paradijs tuin en is in Frankrijk geperfectioneerd. Daar werd hij een symbool van aristocratie en autoriteit, voor veel mensen een vloek. (...) De rijke bezit een tuin en de arme zorgt voor het onderhoud.' (Stauffacher 1988).

Het classicisme als ontwerpstyl in de bouw- en tuinkunst kwam tot grote bloei in de vijftiende eeuw in Italië aan het begin van de Renaissance, een periode van toenemende eenheid, veiligheid en welvaart in Italië. (Jellicoe 1975). Kenmerken voor de aanleg zijn de geometrische plattegrond met lengte- en dwarsassen. (Rogers 2001). Zichtlijnen en vista's sloten aan op het kolonisatieraster van het landschap. (Steenbergen 1990) Kenmerkend is de strenge en rigoureuze vormwil, een 'messcherpe vormtaal'.

De Hollands classicistische tuin ontstaat vanaf het begin van de zeventiende eeuw. De classicistische ontwerpstyl heeft onder meer de volgende kenmerken:

- Ruimtelijke structuur: axialiteit en centraal perspectief, waarin gebouw en tuin één ruimtelijk geheel vormen;
- Ruimtelijke ervaring: scherpe grenzen, statisch evenwicht, vaste verhoudingen, decoratieve elementen;
- Verwijzing: voornaamheid, zelfverzekerdheid, paraderrein, theater, zowel rationaliteit als mythologie;
- Ontwerpmiddelen: de avenue en het bosket, rechtlijnige hagen

en bomenrij als wanden, vormsnoei, het kanaal als langwerpige spiegellende vijver, gazonvlakken, broderieën, beeldhouwwerken. (Baljon 1992). *Uit: Lexicon van de tuin- en landschapsarchitectuur.*

Bunder: (Lat. *bonnarium*; Fr. *bonnier*) of *bonder* is een oude eenheid van grondoppervlakte. De omvang van een *bunder* verschilt van streek tot streek, afhankelijk van de grootte van de plaatselijke lineaire meetstandaard de voet of de roede: doorgaans 400, soms 450 vierkante roede. In Nederland werd bij de invoering van het metrisch stelsel in 1816 de *bunder* gelijkgesteld aan 1 hectare of 10.000 vierkante meter. In 1937 werd de *bunder* in Nederland als officiële vlaktemaat afgeschaft, maar in de omgangstaal wordt de term nog veelvuldig door landbouwers gebruikt.

Compositie: 'De ordening van de delen tot een geheel, in een kunstwerk of een wetenschappelijk geschrift' (van Dale). In de muziek, de dichtkunst en in de beeldende kunsten en de architectuur worden composities toegepast. Het begrip heeft de betekenis gekregen van een creatief proces waarin de kunstenaar vanuit het niets een kunstwerk creëert en zijn materialen ordent, arrangeert, volgens immanente regels. Zo bezien is het een antoniem van het begrip systeemanalytisch denken. (Colquhoun 1989). Een compositie van een ruimtelijk ontwerp is onderhevig aan regels, die veranderen in elke cultuurperiode. 'Een architectonische compositie kan ontleed worden als een conceptueel schema of diagram dat betrekking heeft op de fysieke elementen die in actieve zin tot het ruimtelijk effect van het ontwerp bijdragen. Men kan in een compositie ook een aantal vormprincipes ontleden die regulerend optreden voor de samenhang van elementen zoals volumes, ritme, axialiteit, zonering, kleur, textuur.' (Steenbergen 2002) *Uit: Lexicon van de tuin- en landschapsarchitectuur.*

Eclectisme: 'Het streven om uit denkvormen, werkwijzen, stijlen of motieven datgene uit te kiezen wat het beste lijkt.' (van Dale).

Het teruggrijpen op historische voorbeelden is in verschillende periodes in de geschiedenis in de mode. In de Italiaanse Renaissance ontleenden kunstenaars en ontwerpers aan de klassieken op een alomvattende, consistente, en daardoor niet-eclectische, manier. Zij pakten als het ware de draad weer op die in de Middeleeuwen was blijven liggen.

In Nederland komt eclecticisme in de tuinkunst voor in de achttiende

eeuw, waarbij nagemaakte brokken van zuilen en neoclassicistische bouwwerkjes de tuin versierden (Backer 1998) *Uit: Lexicon van de tuin- en landschapsarchitectuur.*

Eiland: 'Land dat aan alle zijden door water is omringd, geïsoleerd gebied, ook wel: hoger en droger terreingedeelte.' (van Dale)

Eilanden zijn plekken die afgezonderd zijn van en contrasteren met de omgeving. Van nature ontstane eilanden in Nederland variëren in maat en schaal, van de Waddeneilanden tot de rietpol in het moeras. Stroom en eiland zijn de bouwstenen van het Nederlandse rivierenlandschap. Stroomvorm en eilandvorm zijn elkaars complement. (Reh 1999) In de geschiedenis van de tuinkunst symboliseren eilanden niet alleen isolement, maar zijn het ook verheven plaatsen of oorden om feest te vieren. In vele oude mythen in zowel Azië als Europa vormen ze het decor. In de zeventiende-eeuwse Franse tuinen vertegenwoordigde het eiland de schoonheid op de île enchantée.

In de Engelse landschapsstijl paste Capability Brown (1716-1783) bossen als eilanden toe om de ruimte te geleiden in vijvers en plassen en in glooiende gazons, de clumps. (Turner 1985) *Uit: Lexicon van de tuin- en landschapsarchitectuur.*

Folly: Een typerend element in romantische parken is de folly. Het woord folly stamt af van foolish, dwaas. In Engeland was het een populaire naam voor een constructie of gebouw dat zoveel stommiteiten van de bouwer vertoonde dat het weer moest worden afgebroken. (New Oxford) Later werd folly geassocieerd met openbare vermaakstuinen. Het meest bekend zijn de dwaze, nutteloze bouwsels in romantische parken en tuinen in het achttiende-eeuwse Engeland en Duitsland. In Frankrijk werden ze fabriqués genoemd. (Oxford Companion), in het Vlaams fabriekske. (Deiters 1989; Wezenaar 1994). Ze bestonden uit allerlei objecten, zoals Chinese bruggen, Gotische schuurtjes, piramiden, moskeeën, Turkse baden, primitieve hutten, meestal verkleind gebouwd en vaak half afgebouwd. (Kluckert 2000/1) Le Hameau in Versailles van koningin Marie-Antoinette (1755-1793) was een folly in dubbel opzicht: het was zowel een herdersdorpje als een tweede woning. Follies moesten door hun verwijzing naar 'elders en toen' de wandelaar in vervoering brengen en de verbeelding aanspreken. (Hunt 2002) De herinnering, de illusie en de nostalgie speelden een belangrijke rol. (Saudan 1997) Een wandeling door

zo'n tuin of park was als 'het bladeren in een encyclopedie of een geschiedenisboek'. (Mosser 1991) Er zijn in Nederland nog enkele honderden follies te vinden, voornamelijk bij buitenplaatsen. In de hedendaagse architectuur gelden ze niet zonder meer als nutteloze bouwsels, ook al zijn ze onbewoonbaar, onbruikbaar. Ze kunnen dienen als oriëntatiepunt in een park en ze worden gebruikt als oefenmateriaal voor architectonische probleemstellingen. (Bolle 1992; Veldhoen 1995). *Uit: Lexicon van de tuin- en landschapsarchitectuur.*

Gloriette: Gloriette betekent tuinhuis in het Frans. Een Gloriette (uit het 12^e eeuwse Frans voor kleine glorie), is een gebouw in een tuin, opgericht op een plek die is opgehoogd, met respect tot de omgeving. De vorm kan per bouwwerk sterk variëren. Vaak is het een gebouw in de vorm van een paviljoen of tempeltje, min of meer geopend naar de zijanten.

Morgen: Een morgen is een oud-Nederlandse oppervlaktemaat. Met een morgen werd een gebied aangeduid dat in een ochtend kon worden geploegd. De grondbelasting die per morgen betaald moest worden, noemde men morgenbrede of morgengeld. Een morgen was ongeveer een hectare groot. De precieze grootte was echter streekgebonden.

Pergola. Loofgang. Een pergola is een 'loofgang gevormd door een aantal pijlers of palen die een raamwerk dragen, waarlangs klimplanten worden geleid'. (Backer)

De pergola werd pas na de Italiaanse Renaissance bekend in West-Europa. Aanvankelijk bestonden pergola's uit niet meer dan een eenvoudig latwerk op palen als steun voor klim- en slingerplanten. Later werd het - mede onder invloed van de architect Edwin Lutyens (1869-1944) - een belangrijk architectonisch element in de tuin. (Oxford Companion)

De pergola heeft een sterke vormverwantschap met de berceau of loofgang: 'Een latwerk in de vorm van een gang met halfronde overkappingen of een gang gevormd door bomen die zo gesnoeid en geleid zijn dat ze een overkapping vormen.' (Backer 1998) Bij de pergola overheerst de constructie terwijl een berceau geheel uit (haag) planten kan bestaan. Berceaux waren belangrijke structurelementen in classicistische tuinen, terwijl de pergola ook tegenwoordig nog veel wordt toegepast. Het bijzondere van beide is dat ze een pad een

driedimensionale vorm geven. Men is binnen en tevens buiten. Ze kunnen ook dienen om een buitenruimte te omsluiten of te geleiden. (Alexander 1977) *Uit: Lexicon van de tuin- en landschapsarchitectuur.*

Roede: is een oude oppervlaktemaat en een oude lengtemaat die van plaats tot plaats een verschillende maat had. Een vierkante roede wordt gevormd door een vierkant oppervlak met een lengte en een breedte van een strekkende roede. Over het algemeen vormden 600 roeden 1 morgen, maar in sommige gebieden in Nederland bestond een morgen uit minder (150) of meer (900) roeden. De Rijnlandse roede werd het meest gebruikt.

Theekoepel / tuinkoepel: (De Gloriëtte). Tuinhuis, oorspronkelijk met koepeldak. De grondvormen zijn vierkant, rechthoekig, zeshoekig en achthoekig. Ook ziet men wel eens een ronde tuinkoepel. Tuinkoepels liggen vaak op een punt in de tuin waar de tuineigenaar een fraai uitzicht had op het omringende landschap en de koepel bovendien zichtbaar was voor de voorbijgangers als teken van status. *Uit: Gids voor de Nederlandse tuin- en landschapsarchitectuur.*

Vorstkam: Kamvormige, opengewerkte bekroning in steen of metaal op de nok van een dak.

Zichtlijn: Een in het ontwerp getrokken denkbeeldige lijn, vanuit een huis of ander uitgangspunt naar een bepaald karakteristiek punt in het verschiep getrokken. *Uit: Gids voor de Nederlandse tuin- en landschapsarchitectuur. Deel Zuid.*

Zwitserse stijl: bouwstijl in chalet-vorm of in rustieke vorm, van tuinhuisen of dierenverblijven in de laat landschappelijke periode. *Uit: Gids voor de Nederlandse tuin- en landschapsarchitectuur. Deel Zuid.*

Literatuur en bronnen

Alff, van J.P., Galjaard, B.J., Koolwijk van J.H.R., Schipper, J.J. Tuinen. Tuin-park-landschap. Deel 1: ontwerpen. Kosmos Amsterdam Antwerpen, 1974.

Berens, H., P.J.H. Cuypers (1827 – 1921). Het complete werk. NAI Uitgevers, Amsterdam, 2007

Bloemen, C. De Basiliek van Meerssen. Pronkstuk van de Maasgothiek. nv Leiter-Nypels, Maastricht,

Buro W. van Heukelom tuin- en Landschapsarchitecten b.v. Proosdijpark Meerssen. Gulpen, Oktober 1998

Buro W. van Heukelom tuin- en landschapsarchitecten b.v. Proosdijpark Meerssen, reconstructieplan. Gulpen, juli 2002.

Buro W. van Heukelom tuin- en landschapsarchitecten b.v. Bomeninventarisatie Proosdijpark. Gulpen, juli 2002.

Buro W. van Heukelom tuin- en landschapsarchitecten b.v. Reconstructieplan Proosdijpark. Gulpen, november 2002.

Bussel, van, P.W.E.A. De molens van Limburg. Bura Boeken Eindhoven, 1991.

Gazet van Limburg. Artikel "Grootse huldiging van Dochteren der Wijsheid". 5 mei 1954.

Gemeente Meerssen. Centrumplan Fase 3. Ontwikkelingsvisie Markt & omgeving Meerssen.

Geijsen, J. Meerssener Ganck. Wandeling om en in de Basiliek van het H. Sacrament te Meerssen. 1986.

Geijsen, J. Ons verblijf in het dorp mergel. 1989

Geijsen, J. Bezoeken van Koningen aan de Palts van Meerssen, 1993

Gids der eucharistische feesten in de Limburgsche H. Mirakelstede Meerssen. 1938.

Habets, S., Herinneringen aan Meerssen. Hulst, 1994

Jaarsveld, Van, Scherpenzeel, Van, Onderzoek van conditie en standplaats van monumentale bomen (m.b.t. maatregelen en beheerkosten). Oktober 1993.

Janssen J. Bomeninventarisatie lokatie Markt 25. Eijsden, augustus, 2008.

Kluckert, Ehrenfried. Europese tuinkunst. Van de oudheid tot heden. Könemann, Keulen, 2000.

Meulenkamp, W., Langs historische parken en tuinen, Utrecht, 1994.

De Nedermaas. 13e jaargang. no. 10 juni 1936. "Ir. Jos. Cuijpers 1861 – 10 juni – 1936".

Nieuwenhuijzen, K., Zuid-Limburg in 19de-eeuwse foto's. Amsterdam, 1977

Oldenburger-Ebbers, C.S. Artikel 'De Cascade-methode als waardestelling voor historisch groen. Case-study: het ideale Beeckestijn'. Zeist. Uit: Buitenplaatsen – Jaarboek Monumentenzorg. Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1998.

Oldenburgers-Ebbers, C.S., Backer, A.M., Blok, E. Gids voor de Nederlandse Tuin- en Landschapsarchitectuur. Deel Zuid: Zeeland, Noord-Brabant, Limburg. Uitgeverij De Hef Publishers, Rotterdam, 2000.

Publications de la société historique et archéologique dans le duché de Limbourg. Tome XXV. Nouvelle série Tome V. Maestricht. 1888.

Renes, J., De geschiedenis van het Zuidlimburgse Cultuurlandschap. Maastricht, 1988.

Staring Centrum. Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000. Genk – Sittard – Maastricht – Heerlen. Druk: A. van der Weerd BV, Arnhem, 1989.

Steenbergen, C., Reh, W. Architectuur en Landschap. Het ontwerpexperiment van de klassieke Europese tuinen en landschappen. Uitgeverij THOTH, Bussum, 2003.

Stenvert, R. Monumenten in Nederland – Limburg. Rijksdienst voor de monumentenzorg, Zeist. Waanders uitgeverij, Zwolle.

Turlings, H, Coenen, C. In Memoriam: J.Th.J. Cuypers. Uit: Rolduc's Jaarboek. H. van der Marck en zonen, boekdrukkers, Roermond. 1949.

Verzijl, J.J.M.H. De Limbursche Leeuw 7e jaargang nr. 2 nov.-dec. 1958.

Vroom, M.J. Lexicon van de tuin- en landschapsarchitectuur. Blauwdruk, Wageningen, 2005.

Archiefonderzoek en literatuurstudie is gedaan bij het archief van de gemeente Meerssen, het Regionaal Historisch Centrum Limburg in Maastricht, Centre Ceramique in Maastricht, Rijkheijt - centrum voor regionale geschiedenis in Heerlen en de openbare bibliotheek van de gemeente Meerssen.

Bijlage I – Historische ontwikkeling

Gegevens over de antropogene structuur zijn verkregen aan de hand van veldinventarisaties en door het bestuderen van literatuur, archief- en kaartmateriaal. Aspecten die tot de antropogene structuur behoren en die geïnventariseerd en geanalyseerd zijn, zijn de cultuurhistorische ontwikkeling van het proosdijpark en omgeving, aanwezige monumenten en de stedenbouwkundige structuur.

In deze bijlage wordt een algemeen historisch overzicht gegeven van het Proosdijpark en de directe omgeving. Op basis van deze gegevens is een tijdsbalk opgesteld, die is weergegeven in bijlage II. In deze tijdsbalk zijn vijf periodes geselecteerd, die voor het Proosdijpark mijlpalen betekenen.

In onderstaande tekst is voor het Proosdijpark en de directe omgeving een samenvatting gegeven van de algemene, ruimtelijke ontwikkelingen vanaf de Romeinse tijd. De ruimtelijke ontwikkelingen zijn namelijk niet los te zien zijn van de historie, maatschappelijke ontwikkelingen en de context. De tekst wordt aangevuld met kaartbeelden, foto's en tekeningen.

Romeinse tijd

Romeinse villa Onderste Herkenberg;
Romeinse vondsten in Meerssen, bij de Steenkuil;
Romeinse vondsten (villa?) Meerssen Putsteeg /
Weerterbroekplantsoen;
Mogelijke locatie voor Romeinse villa: bij de kerk en het Proosdijpark, op het punt waar de Watervalderbeek uitmondt in de Geul. Bij de kerk en in het Proosdijpark zijn in de negentiende eeuw funderingen en Romeinse tegels gevonden.

847 Treffen Karolingische heersers te Meerssen (Koninklijke palts);

851 Treffen Karolingische heersers te Meerssen (Koninklijke palts);

870 Delingsverdrag Karolingische rijk te Meerssen (Verdrag van Meerssen).

In de periode 870 – 968 wordt Meerssen verwoest door Noormannen.

968 Gerberga schenkt o.a. Meerssen aan Benedictijnenabdij van Reims (Fr.) In de tussentijd is er in Meerssen een (wereldlijk) kapittel met kanunniken.

1134 Benedictijnenabdij van Reims (Fr.) nemen bezit van de palts en kapittel Meerssen

1145 Keizer Koenraad III bevestigt de rechten van de proost van Meerssen en stelt een voogd (wereldlijk heer, te weten de heren van Valkenburg – Heinsberg) aan.

De Proost is de grondheer van Meerssen en van alle plaatsen of eigendommen die daaronder vallen. Hij heeft het benoemingsrecht van schout, schepenen en dienders. De proost heeft voorts het benoemingsrecht van de priesters van de kerken te Meerssen, Klimmen, Hulsberg, Schin op Geul, Schimmert, Houthem, Bunde en Amby en van de kapellen te Meerssen, Bunde en Ulestraten. In de meeste plaatsen trok hij daarvan de kerkelijke inkomsten (tienden).

1222 Sacramentswonder te Meerssen – bloedwonder (misvierder vergeet wijn en uit hostie stroomt bloed om misoffer te completeren).

1288 Meerssen in brand b.g.v. Limburgse Successieoorlog.

1340 Bouw van een nieuwe kerk, die afbrandde.

1380 (ca.) bouw van de huidige kerk Meerssen.

1465 Sacramentswonder te Meerssen – brandwonder (brand in de kerk en door priester gezegende jongeman redt het Heilig Sacrament uit brandende kerk). De kerk was in brand gestoken door soldaten van Raes van der Rivieren (heer van Borgharen).

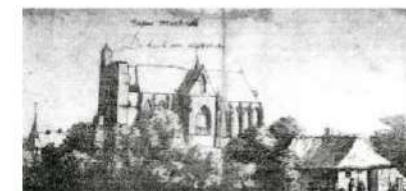
1500 ca. Bouw van de Theotica (kapel O.L.V.)

1574 Gotische westtoren werd door Staatse troepen (Willem van Oranje) in brand gestoken.

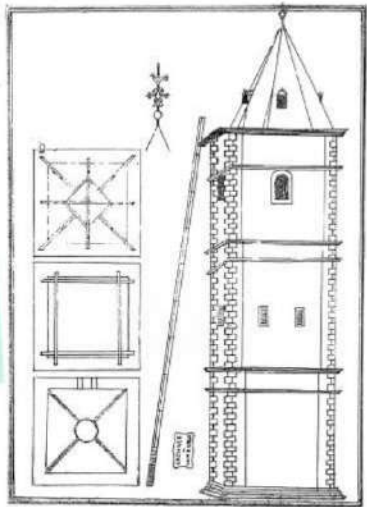

DE WONDERBARE REDDING VAN HET H. SACRAMENT VAN MEERSSEN

Prent: De wonderbare redding van het H. Sacrament van Meerssen. Uit: Meerssener Gank, Geijsen, J.

Prent ingestorte toren in 1649. Uit: 'De Basiliek van Meerssen', Bloemen, C.

Ontwerptekening van niet uitgevoerde herbouw van de toren in 1750. Uit: 'De Basiliek van Meerssen', Bloemen, C.

De oude Proosdijkapel kort na de verplaatsing in 1850. Uit: Meerssener Gank, Geijsen, J.

1611-1612 Benedictijner abdij van Reims wisselt Meerssen in, dat aan de Augustijner abdij van Eaucourt (Fr.) komt.

1642 Is sprake van de stichting van het Proosdijpark, dat oorspronkelijk classicistisch was ingericht (*alleen bekend uit literatuur*).

1649 Instorting toren als gevolg van hevige storm (nooit herbouwd) en verzwakt door de brand in 1574.

1661 Partagetractaat; Meerssen aan de Staten Generaal. De kerk wordt gescheiden en gebruikt door zowel protestanten als katholieken. De macht van de Proost wordt door de protestanten danig ingeperkt.

1711 Schrijnemaker Johan Ganto krijgt permissie voor en tegen de muur van de proosdij aan de weg naar Maastricht een huis te bouwen.

1712 (ca.) Gebouwen der Proosdij grotendeels vernield door brand.

1725 Het aloude kerk en molenpad loopt achter de Proosdij langs de muren. Er is ook een heg.

1746 Oprichting broederschap Heilig Sacrament.

1747 Instorting van het bovenste gedeelte van de westelijke gevel van de Sint Bartholomeuskerk als gevolg van hevige storm. Bij het herstel is een toren gepland, maar die wordt vanwege de kosten niet gebouwd.

1761 / 1773 Opmeting van weide achter de Proosdij, genaamd de 'Toegh' (een bunder groot).

1789 De Proosdij van Meerssen omvat binnen haar muren 3 bunders, 6 grote roeden en 3 kleine roeden.

1794 Inval der Fransen, die een einde maken aan het oude regime en veel kerkelijke goederen confisqueren. Op 18 september 1794 vertrokken de Franse monniken. De Proosdij wordt verkocht.

1797 (of 1804) Aankoop Proosdij door Charles C. Roemers, waarna 2x

erfopvolging in vrouwelijke lijn. Roemers liet de oude gebouwen van binnen uitbreken (met uitzondering van de oostgevel) en een nieuwe villa inrichten in het overgebleven bouwwerk. Hij liet het landgoed en park inrichten.

1798-1802 De Sint Bartholomeuskerk is gesloten voor de erdienst.

Zie figuur 17 op pagina 20 voor een kaartbeeld van deze periode.

1810 (ca.) Roemers doet Romeinse vondsten in de Proosdij.

1830 De Sint Bartholomeuskerk weer uitsluitend door katholieken gebruikt.

1838 Overlijden van Karel Clement Roemers. Proosdij Meerssen genoemd als zijn eigendom: een huis gelegen te Meerssen dicht bij de kerk, met tuin, gras, aanplantingen en andere aanhorigheden, begrensd door de provinciale weg, de Kerkstraat en het pad, het Steegske.

1841 Overlijden Balthasar Cruts. Proosdij Meerssen hoorde niet tot zijn eigendom, maar dat van zijn vrouw Catharina Colpin.

1846-1853 Realisatie spoorlijn Maastricht – Aken. Opening spoorlijn in 1853

1850 Verplaatsing van de oude Proosdij kapel.

1867 Rijksarchivaris Jos Habets wist op de plek waar zich vroeger het afgebroken gedeelte van de oude Proosdij bevond met behulp van toenmalig Proosdij bewoner baron Rudolf Lamberts de Cortenbach Romeinse vondsten te doen (metselwerk, daktegels, potscherven).

1879-1884 In 1880 werd een restauratie-plan gemaakt door Joh. Kaiser. Het plan werd in 1936 – 1938 gerealiseerd, behalve de toren; hiervoor was geen geld.

1881 Aankoop Proosdij door Amédée Stevens.

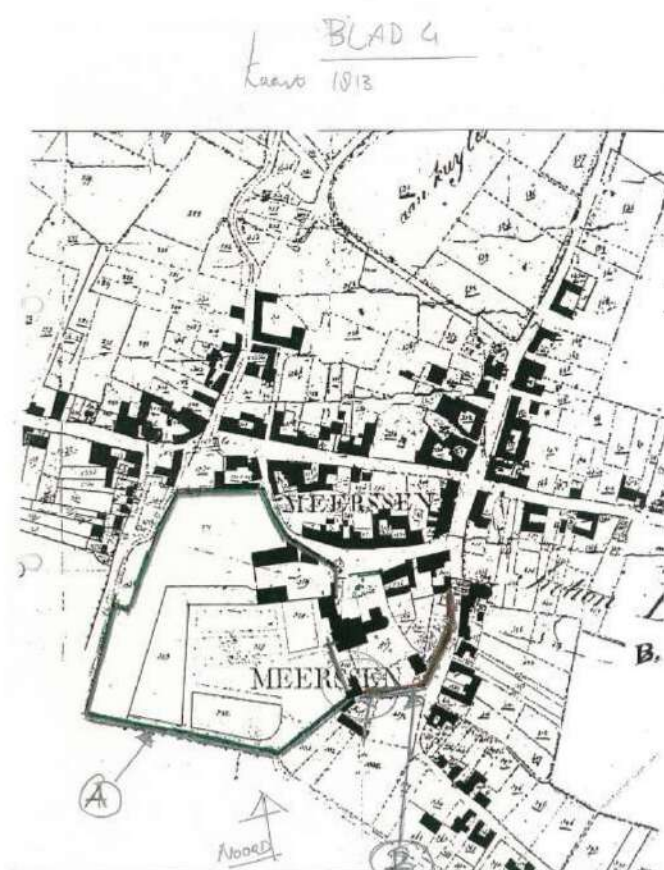
1881 Werkzaamheden aan bouw nieuwe toren bij Proosdijkasteel. In

Uitsnede uit kaartbeeld 1803-1820, Tranchot und v. Müffling

Uitsnede Kadastrale kaart 1811-1832 (verm. rond 1813; zie figuur hiernaast.

Uitsnede van Blad 4, kaart 1813. Behorende bij brief van gemeente Meerssen aan Rijksdienst. A = ommuring Proosdij, B = ommuring kerk. Bron: Archief gem. Meerssen HND 3830

Ontwerptekening toren uit 1880 door Joh. Kayser. Uit: Meerssener Gank, Geijsen J.

De Sint Bartholomeuskerk in 1885. Uit: 'Herinneringen aan Meerssen', Habets, S.

Uitsnede uit topografische militaire kaart 1830-1850

Uitsnede uit topografische militaire kaart 1842 (spoorlijn is weergegeven, echter pas gerealiseerd in 1846-1853).

Uitsnede topografische militaire kaart 1907

dit jaar bleef een jongen dood bij het bedekken van het dak van een nieuwe toren. Dit zou heel goed de toren aan de achterzijde van het proosdijgebouw kunnen zijn, met de prachtige vorstkam. De bouw hiervan zou dus direct na de aankoop door Stevens hebben plaatsgevonden.

1882 Overlijden van Catharina Colpin. De Proosdij Meerssen hoorde bij haar overlijden niet meer tot haar eigendom. Dus deze is reeds voorheen verkocht (in 1881 aan Amedée Stevens).

1881-1885 (ca.) Landschappelijke aanpassingen Proosdijpark in opdracht van A. Stevens naar plannen van L. von Fisenne (???)

1881-1885 Realisatie van theekoepel, genaamd Gloriëtte in Frans-eclectische stijl.

1885 Verzoek uitbreiding Proosdijpark door Stevens.

1885 Realisatie van folly in de vorm van een brug in vroege cementrustiek met onderdelen van de gesloopte proosdij verschijnt in het Proosdijpark (bruggetje over de Kerksteeg).

1895-1901 Tweede restauratie van de kerk (door o.a. Pierre Cuypers)

1880-1900 Foto toont nog diverse grafkruisen voor de kerkingang in de hoek bij de Proosdij. Proosdij bezit geen ingang naar het kerkplein.

Zie figuur 22 en 23 op pagina 21 voor kaartbeelden van deze periode.

1934 Overlijden laatste bewoonster Proosdij, mevrouw Stevens-Daems (kinderloos), zij laat Proosdij en park achter aan zusterklooster.

1935 Briefwisseling Rijksdienst / Cuypers inzake opgravingen. November 1935 archeologie onderzoek.

1935-1936 (ca.) Afbraak van de Proosdij

1936 (22 mei) Bouwvergunning gemeente Meerssen voor de bouw van het zusterklooster annex bisschoppelijke jeugdcentrale. Deze wordt

naar de erfzuster 'Stichting Stevens-Daems' genoemd. De binnenmuren worden gemaakt van oude veldbrandstenen afkomstig van de oude Proosdij. De bouwtekeningen dateren uit april 1936 en zijn van Joseph Cuypers en diens zoon Pierre Cuypers.

1936-1938 Restauratie en vergroting van de Sint Bartholomeuskerk door architect ir. Jos. Th.J. Cuypers & zoon Pierre Cuypers jr.

1936-1938 Bouw van het klooster van de Kleine Zuster van de Heilige Joseph, waarin tevens het bisschoppelijk secretariaat voor het vrouwelijk en mannelijk jeugdwerk in het diocesis Roermond werd gevestigd. Traditionalistische vormen naar ontwerp van J. Th.J. Cuypers. In de tuin een draaibaar tuinhuisje uit die tijd.

1938 Voltooiing restauratie Sint Bartholomeuskerk. De kerk wordt basiliek (16.06.1938), bekendgemaakt tijdens Sacramentsoctaaf. De kerk werd basiliek op grond van haar betekenis als bedevaartskerk van het Heilig Sacrament.

1940 (feb.-sept.) Zeskantige Vredeskapel ter inlossing van een belofte door de Zusters gedaan. Ter ere van de 'Koningin van de Vrede'. Ontworpen door architect Cuypers. Inwijding 29 september 1940. Hiervoor ontwierp Charles Eyck vier flankerende beelden, die door G. Lahaye vervaardigd werden (1950). Ze staan op de pilaren van het hekwerk.

1949 (20 jan.) Overlijden van ir. Joseph Th.J. Cuypers te Meerssen. "De laatste jaren van zijn leven (...) bracht hij door, gelukkig en opgewekt, in de pastorie van Meerssen, nadat hij, die zooveel bouwde", zoals zijn doodsbericht zegt "door de verwoesting van zijn eigen woning, dakloos was geworden".

Het klooster wordt bejaardenhuis Kleine Zusters van de Heilige Joseph

1969 Bouw liftschacht klooster

1976 Restauratie van de Gloriëtte, waarna de VVV zich erin vestigde.

1986-1988 Restauratie van de kerk.

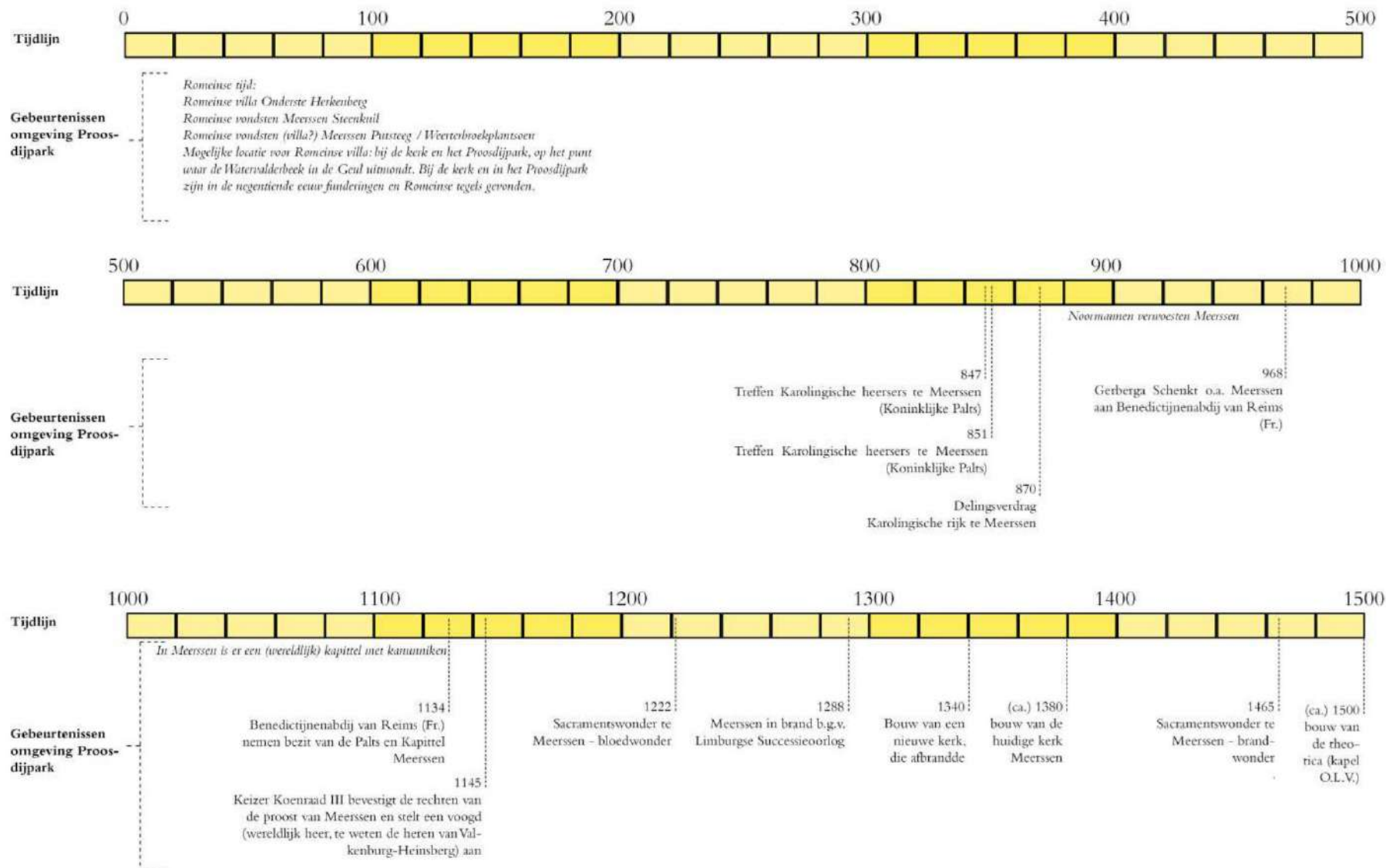
1997 Archeologisch onderzoek op de parkeerplaats naast het bestuurscentrum van de gemeente. Geen sporen van Karolingische palts, wel scherven uit deze vroeg-Middeleeuwse periode, grondsporen uit latere Middeleeuwen.

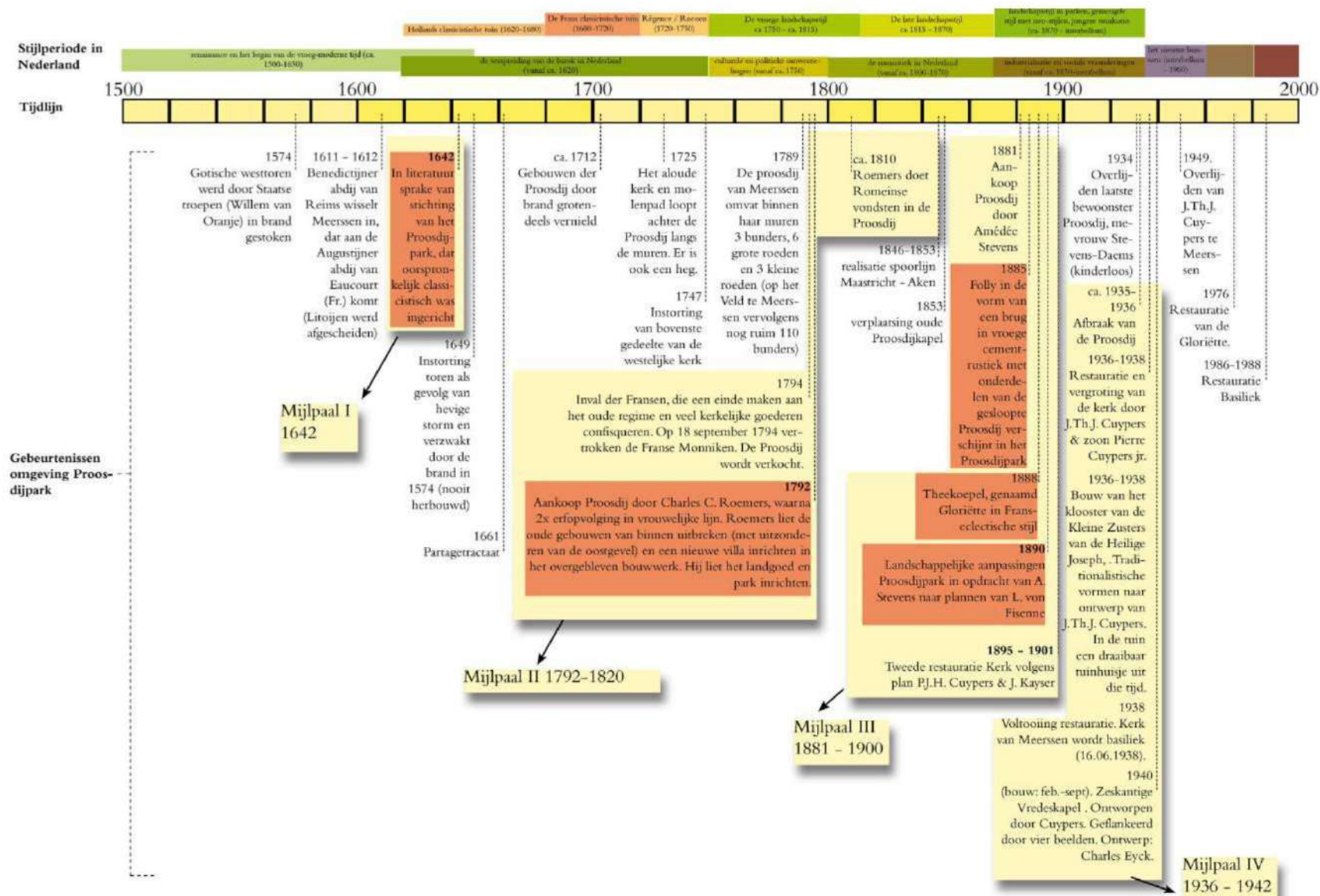
2002-2003 Renovatieplan Proosdijpark ('gemeentelijke' zijde, niet de kant van het klooster).

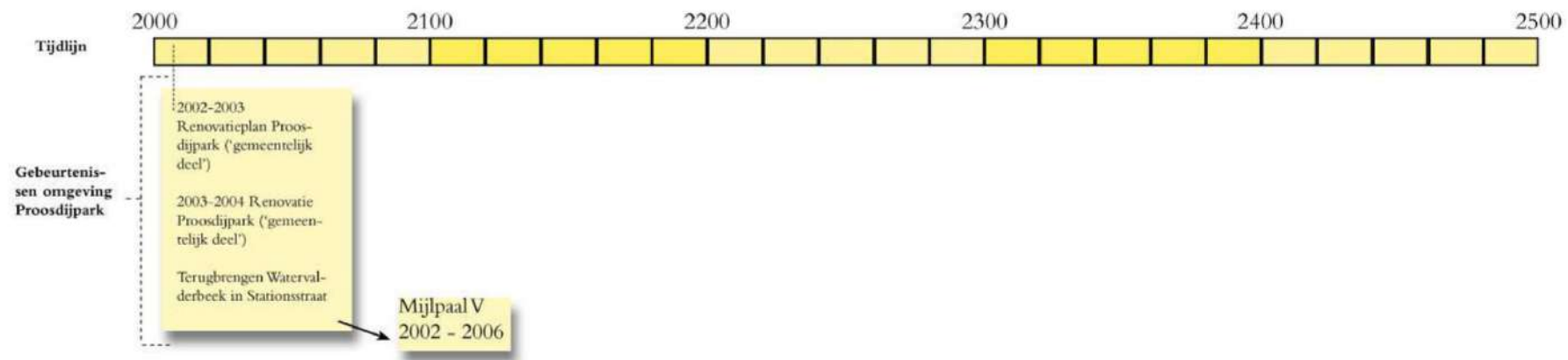
2003-2004 Renovatie Proosdijpark ('gemeentelijke' zijde, niet de kant van het klooster).

Bijlage II Tijdsbalk, gekoppeld aan heersende stijlperiodes

In het voorliggende hoofdstuk zijn de gebeurtenissen vanaf 1500 tot nu verwerkt in een tijdsbalk. Daaraan gekoppeld is een overzicht van in Nederland (en Europa) heersende (park)stijlen. In deze tijdsbalk zijn vier periodes geselecteerd, die voor het Proosdijpark mijlpalen betekenen. Deze worden toegelicht in paragraaf 3.5.

Bijlage III Overzicht bomen

In de navolgende tabel is een overzicht gegeven van de (monumentale) boombeplanting van het Proosdijpark. Heesters, vaste planten en kruiden uit eerdere periodes zijn niet meer aanwezig. De nu in het park aanwezige heesters zijn geplant tijdens de renovatie van 2003 – 2004.

Bomen in het 'openbare' parkdeel

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Bijzonderheden
<i>Acer platanoides</i>	Noorse esdoorn	Mooie boom ten noorden van ingang noord.
<i>Acer pseudoplatanus</i>	Gewone esdoorn	Monumentale bomen bij ingang noord en bij de splitsing in het pad richting Gloriëtte, komend vanuit noordzijde. Mooie exemplaren (groep) ten noordwesten van splitsing richting Gloriëtte en ten noorden van Gloriëtte. Mooi exemplaar tussen parkweide en spoorlijn. Fraaie exemplaren ten noorden van pad aan noordkant parkweide.
<i>Acer saccharinum</i>	Zilveresdoorn	Monumentale boom tussen ingang noord en noordzijde van de vijver (staat langs het pad). Een ander exemplaar staat ten zuiden van de vijver, ten noorden van de parkweide.
<i>Aesculus hippocastanum</i>	Witte paardenkastanje	Monumentale boom ten noordwesten van de Gloriëtte. Mooi exemplaar ten oosten van kerksteeg (in voormalig Beukeböschke). Fraai exemplaar op eiland in vijver. Mooi exemplaar in oosten van parkweide.
<i>Carpinus betulus</i>	Haagbeuk	Mooie boom, ten oosten van bloemenwinkel Hollanders. Fraai exemplaar op eiland in vijver.
<i>Fagus sylvatica</i>	Beuk	Mooie boom, ten noordwesten van vijver, bij ingang noord.
<i>Fagus sylvatica</i> 'Atropunicea'	Rode beuk	Monumentale boom ten noorden van ingang noord. Monumentale bomengroep ten westen van de vijver (tussen pad en vijver). Onderdeel van een grotere, reeds gesneuvelde, groep beuken.
<i>Ilex aquifolium</i>	Hulst	Enkele fraaie exemplaren tussen park en kerksteeg.
<i>Liriodendron tulipifera</i>	Tulpenboom	Monumentale boom in de parkweide, bij ingang zuid (aan de Stationsstraat). Monumentale boom bij noordkant vijver.
<i>Metasequoia glyptostroboides</i>	Chinese moerascipres	Opvallend exemplaar in zuidzijde van parkweide.
<i>Platanus acerifolia</i>	Plataan	Monumentale bomen ten zuiden van de vijver (tussen vijver en parkweide). Fraai exemplaar ten noorden van pad aan noordkant parkweide.
<i>Pinus sylvestris</i>	Grove den	Opvallende bomengroep ten noordoosten van de Gloriëtte.
<i>Pterocarya fraxinifolia</i>	Vleugelnoot	Mooie boom ten noorden van ingang noord.
<i>Sequoiadendron giganteum</i>	Mammoetboom	-
<i>Tilia cordata</i>	Winterlinde / kleinbladige linde	Beatrixboom in zuiden van parkweide. Mooi exemplaar in zuidoosten van parkweide.
<i>Tilia platyphyllos</i>	Zomerlinde / grootbladige linde	Fraaie exemplaren nabij het pad aan noordkant parkweide.
<i>Tilia tomentosa</i>	Zilverlinde	Mooie boom ten noorden van ingang noord. Mooi exemplaar in kloosterpark, ten noordoosten van vijver.
<i>Ulmus carpiniifolia</i> (syn. <i>Ulmus glabra</i>)	Bergiep	-

Bomen in het klooster parkdeel

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Bijzonderheden
Acer platanoides	Noorse esdoorn	-
Acer pseudoplatanus	Gewone esdoorn	-
Aesculus hippocastanum	Witte paardekastanje	-
Fagus sylvatica	Beuk	In bomenonderzoek van Janssen groenadvies plus wordt geadviseerd de beuk ten noordoosten van het voormalige klooster te verwijderen.
Fraxinus excelsior	Es	-
Liquidambar styraciflua	Amberboom	-
Platanus acerifolia	Plataan	-
Quercus robur	Zomereik	-
Tilia vulgaris	Zwarte linde	-